

Koronavírus a nenávistné prejavy

Výstup z medzinárodného prieskumu

*The content of this report represents the views of the authors only and is their sole responsibility.
The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.*

Kríza COVID-19 a prejavy nenávisti
Medzinárodný spravodaj
(Estónsko, Poľsko, Rumunsko,
Slovensko a Španielsko)

VŠEOBECNÉ SÚVISLOSTI

Pandémia COVID-19 otestovala v čase krízy nielen zdravotné systémy na celom svete, ale aj sociálnu súdržnosť. Kým pri nástupe pandémie generálny riaditeľ Svetovej zdravotníckej organizácie varoval obyvateľstvo pred „[infodémiou](#)“ a rizikom šírenia konšpiračných teórií a falošných správ, predstaviteľ OSN, generálny tajomník António Guterres, v máji [varoval](#) pred „vírusom nenávisti“, ktorý sa rýchlo šírila po celom svete. Guterres odsúdil vlnu „cunami“ rasovej nenávisti, xenofóbie a antisemitizmu, ktoré sa globálne prejavovali.

Správa pod názvom „Kríza COVID-19 a prejavy nenávisti“ predstavuje hlavné trendy a príbehy, ktoré vyvolali nenávistné prejavy v najvýznamnejších okamihoch zdravotnej krízy v Estónsku, Poľsku, Rumunsku, na Slovensku a v Španielsku.

Táto kolekcia národných prípadových štúdií poskytuje prehľad hlavných udalostí, ktoré podnietili nenávistné prejavy medzi obyvateľstvom, orientačný zoznam obľúbených cieľov a špecifik pri nenávistných prejavoch v každom zo štátov, ktoré sa tejto štúdie zúčastnili. Výskumné tímy sa okrem toho pokúsili inventarizovať najvýznamnejšie akcie a príbehy, ktoré sa udiali na vnútroštátnej úrovni s cieľom čeliť nenávistným prejavom a konšpiračným teóriám.

Bez ohľadu na sociálno-politický kontext alebo etnickú a demografickú štruktúru boli vo všetkých piatich štátoch identifikované alarmujúce konšpiračné teórie, xenofóbne a rasistické diskurzy, ako aj pokusy korelovať vývoj COVID-19 so stereotypnými sociálnymi reprezentáciami etnických skupín.

Vo všetkých piatich štátoch zahrnutých do štúdie išla stratégia identifikácie „obetného baránka“ ruka v ruke s diskurzom ostrážitosti presadzovaným médiami, mienkotvorcami a politikmi, ktorí kritizovali rôzne sociálne skupiny za nedodržiavanie zdravotných predpisov alebo iných kontrolných opatrení. Obetnými baránkami boli zvyčajne „tí druhí“, príslušníci menšinových skupín, ktorí boli už pred pandémiou obľúbenými cieľmi nenávistných prejavov a pejoratívnych kultúrnych stereotypov.

Napríklad v Estónsku sú migranti (najmä tí z Afriky alebo s moslimským pôvodom) a zahraniční pracovníci obľúbenými cieľmi nenávistných prejavov, čo je diskurz dôsledne podporovaný konzervatívnou vládou, ktorá ako zásadu štátnej politiky prijala zásadu „najsť Estónci“. V Poľsku presadzujú krajne pravicové politické skupiny, ktoré sa stávajú čoraz obľúbenejšími, konšpiračné teórie plné nenávistných prejavov zameraných na občanov ázijského pôvodu alebo židovskej komunity a dokonca aj na komunitu LGBTQ+. V Rumunsku boli obľúbenými cieľmi rumunskí občania z diaspóry a rómskej komunity. Relatívne podobná situácia bola aj na Slovensku, kde boli terčom nenávistných prejavov Rómovia a „nezodpovední“ Slováci (občania, ktorí údajne nedodržiavali lekárske predpisy a obmedzenia). V Španielsku zasiahli rôzne nenávistné podnety a ciele celé etnické, náboženské,

sociálne a dokonca aj politické spektrum – xenofóbia, antisemitizmus a rasizmus, ktoré sa v súvislosti s krízou zdravotníctva zosilňujú.

Pokiaľ ide o propagátorov nenávistných prejavov v týchto piatich štátoch, riešenia na obmedzenie účinkov choroby zahŕňali aj obmedzenie práv a slobôd tých, ktorých považovali za zodpovedných za šírenie vírusu. Dehumanizačný diskurz proti určitým kategóriám ľudí teda zahŕňal radikálne riešenia, ako je vyhostenie, tvrdá izolácia, ale aj fyzické násilie či vyhladenie týchto kategórií vnímaných nielen ako ohrozenie verejného zdravia, ale aj ako ohrozenie národnej kultúry a hospodárstva.

Porovnávací analýza tiež zdôraznila, ako bola v zúčastnených krajinách zdravotná kríza politicky a ideologicky inštrumentalizovaná. V každej z piatich krajín boli teda politickí aktéri označovaní ako tvorcovia nenávistných prejavov a v niektorých prípadoch ako tvorcovia konšpiračných teórií majúcich za cieľ propagovať alebo upevniť svoje vlastné politické programy. V Estónsku a Poľsku, krajinách, kde sú strany a formácie krajnej pravej v popredí národnej politiky, boli hlavnými propagátormi nenávistných prejavov členovia národného parlamentu alebo vlády. V Španielsku sa okrem populistických, krajne pravicových alebo krajne ľavicových hlasov v národnej politike pridali aj členovia po-nezávislých strán z Katalánska, ktorí sa pokúšali propagovať svoju politickú agendu prostredníctvom útočných alebo šokujúcich správ zameraných tak na španielsku vládu, ako aj na jej podporovateľov. V Rumunsku a na Slovensku boli pôvodcami nenávistných pletiek väčšinou predstavitelia opozičných strán alebo mienkotvorných predstaviteľov kritických voči vláde.

Nenávisť, ktorá bola vyvolaná a udržiavaná krízou zdravotníctva, sa počas tohto náročného obdobia nedala výrazne regulovať ani potlačiť. S výnimkou Španielska, kde vláda a orgány činné v trestnom konaní podrobne monitorovali eskaláciu nenávistných prejavov a trestných činov z nenávisti, v iných štátoch boli mimovládny organizáciami alebo verejnými činiteľmi, ktorých hlasy neboli počas hlasovania dostatočne silné, iniciované kontra-prejavy.

Kríza COVID-19 ani zďaleka neskončila a štáty po celom svete stále hľadajú riešenia na obmedzenie účinkov pandémie. Na druhej strane, v prípade vírusu nenávisti sú šance na nájdenie účinnej „liečby“ extrémne nízke aj napriek tomu, že populárne ciele sú známe a že je možné predvídať spúšťacie udalosti. Aktéri v politike a inštitúciách sú povinní vyrovnať tieto odchýlky od demokratických noriem presadzovaním inkluzívneho prístupu a diskurzu, ale aj presadzovaním práva. Je životne dôležité, aby spoločnosti na konci tejto globálnej výzvy získali nielen imunitu proti tejto chorobe, ale aj múdrosť a schopnosť zotavovať sa z nej v duchu solidarity a ľudských práv.

METODOLOGICKÝ RÁMEC

Cieľom výskumu bolo identifikovať a zosumarizovať najvýznamnejšie trendy a nenávistné prejavy, ktoré sa šírili v online médiách a sociálnych médiách počas krízy COVID-19 v Estónsku, Poľsku, Rumunsku, na Slovensku a v Španielsku.

Tieto národné prípadové štúdie boli zdokumentované od februára 2020 do mája 2020, v najkritickejšom období krízy COVID-19 na celom svete. Spolu s monitorovaním médií proces dokumentácie spočíval v priebežnom monitorovaní a indexovaní verejných a oficiálnych stránok politikov, štátnych orgánov, mienkotvorcov a ďalších jednotlivcov, ktorí majú dosah na významné online komunity a ktorí by potenciálne mohli ovplyvniť ich správanie a vnímanie krízy COVID-19.

Každá národná prípadová štúdia poskytuje údaje v týchto oblastiach:

- **Národný kontext. Spúšťacie udalosti:** V tejto časti boli zahrnuté relevantné verejné vyhlásenia a/alebo mediálne správy, ktoré vyvolali negatívnu reakciu a nenávistné prejavy v rôznych skupinách/komunitách.
- **Hlavné ciele nenávistných prejavov:** Táto časť obsahuje indikatívny zoznam typických cieľových skupín, ktoré boli spojené s negatívnymi účinkami COVID-19. Ďalej poskytuje podrobný popis trendov nenávistných prejavov, ktoré sa v súvislosti s týmito skupinami rozvinuli.
- **Kompenzácia nenávistných prejavov. Kontra-prejavy:** Táto časť obsahuje dôležité príklady iniciatív a/alebo reakcií verejnosti proti šíreniu nenávistných prejavov v kontexte COVID-19.
- **Záver a odporúčania:** Každá prípadová štúdia poskytuje súbor záverov a odporúčaní, ktoré boli inšpirované výskumnými zisteniami, ako aj vnútroštátnym kontextom.

Obsah tejto správy predstavuje iba názory autorov, ktorí zaň nesú výhradnú zodpovednosť.

Európska komisia nezodpovedá za použitie informácií, ktoré tvoria jej obsah.

CC BY 3.0 ActiveWatch, DigiQ, Estónske centrum pre ľudské práva, Hnutie proti intolerancii, združenie Nikdy viac

ESTÓNSKO – FENOMÉN KRÍZY COVID-19 A NENÁVISTNÉ PREJAVY

Autori: Kelly Grossthal, Liina Laanpere

Estónske centrum pre ľudské práva

NÁRODNÝ KONTEXT. SPÚŠŤACIE UDALOSTI.

Dňa 12. marca 2020 estónska vláda [vyhlásila](#) stav núdze z dôvodu celosvetovej pandémie COVID-19 a hrozby hromadnej infekcie v Estónsku. Spočiatku sa predpokladalo, že núdzová situácia potrvá do 1. mája, ale neskôr bola [predĺžená](#) do 17. mája. Estónska verejnosť vo všeobecnosti akceptovala situáciu a rôzne pravidlá nastolené vládou. Prebehla len mierna verejná diskusia o nevyhnutnosti všetkých opatrení, ktoré prijal štát.

Núdzová situácia viedla k prudkému nárastu už predtým bežných prejavov nenávisti voči imigrantom. Jednou z konkrétnych tém bolo vyhostenie zahraničných pracovníkov a „postavenie Estóncov na prvé miesto“, ktorú iniciovalo Ministerstvo vnútra. Ministerstvo vnútra vypracovalo na čele s lídrom Konzervatívnej ľudovej strany Estónska (EKRE), Martom Helmem, [návrh zákona](#), umožňujúci zrušenie dlhodobých víz štátnych príslušníkov tretích krajín a ich vyhostenie z krajiny, akonáhle sa počas mimoriadnej situácie (alebo po nej) stanú nezamestnanými. [Parlament prijal](#) právne zmeny a doplnenia 20. apríla 2020.

Ministerstvo vnútra dôrazne vyjadrilo svoj cieľ [chrániť Estóncov](#) a [uprednostňovať estónsku prácu](#) počas krízy. Podporné skupiny strany EKRE na sociálnych médiách [tlieskali](#) prístupu „cudzinci preč“. V [mainstreamových médiách](#) však získal väčšiu kritiku ako podporu, aj keď hlavne z hľadiska potreby estónskych [poľnohospodárov, ktorí potrebujú zahraničnú pracovnú silu](#).

Táto téma nie je pre stranu EKRE nová. Kampaň strany je postavená na silnom proti-imigrantskom cítení s rasistickými podtónmi. V roku 2013 pritiahol pozornosť jeden z vedúcich predstaviteľov strany, jej podpredseda a súčasný minister financií Martin Helme tým, že navrhol, aby v estónskej prisťahovaleckej politike bolo jedno pravidlo: „[Ak ste čierni, vráťte sa](#)“ a len nedávno, v r. 2019, potvrdil, že [si za týmito slovami stále stojí](#).

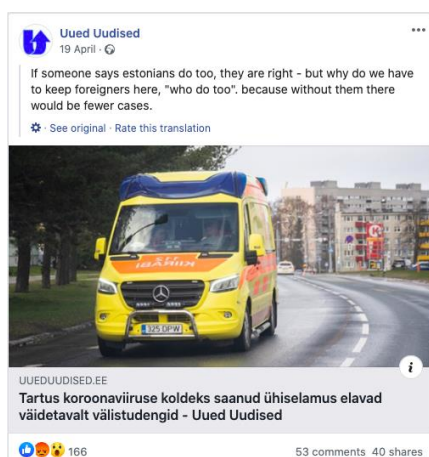

Výroky proti zahraničným pracovníkom do istej miery prispeli k nepriateľskej diskusii, ale nevedlo to k žiadnym nezákonným prejavom nenávisťi.

Ďalší incident, ktorý vyvolal nenávistné komentáre voči cudzincom explicitnejšie, zobrazuje šesť zahraničných študentov Univerzity v Tartu, ktorí bývajú na internáte a boli 17. apríla 2020 [pozitívne testovaní](#) na COVID-19. Šírenie vírusu sa začalo ako dôsledok narodeninovej oslavy na internáte. Estónska vláda internát kompletne uzatvorila a incidentu sa venovala

veľká pozornosť médií. Jeden spravodajský portál uverejnil [spravodajský špeciál](#) venovaný tejto záležitosti, pričom uviedol, že všetci prítomní študenti boli cudzinci.

Verejné komentáre v súvislosti s touto správou (prispievateľmi boli reálne osoby s uvedením mien, nie anonymní používatelia) väčšinou obsahovali xenofóbne odkazy, ktoré vyzývali, aby boli zahraniční študenti bezpodmienečne deportovaní. Podobné prejavy sa opakovane vyskytovali v komentároch mnohých portálov, pričom sa v [jednom prípade](#), najpopulárnejší (anonymný) komentár s takmer 500 pozitívnymi reakciami, uviedlo, že nik nebude plakať, ak títo zahraniční študenti skončia v masovom hrobe. Rovnaká téma sa ďalej rozvíjala aj na sociálnych médiách, pričom mali príspevky podobný charakter, značný počet komentárov sa sústredil na skutočnosť, že títo študenti boli cudzinci, a preto by mali byť z krajiny vyhostení. Niektoré komentáre boli tiež rasistické, s narážkami na farbu pleti (pozri napríklad toto [vlákno](#) na FB).

Z komentárov k tomuto incidentu bolo možné v estónskom právnom kontexte považovať za nezákonné prejavy nenávisti len niekoľko z nich, pričom väčšina komentárov sa dala klasifikovať ako neškodné zlo, preto táto situácia nemala právne následky. To všetko však len prispievalo k už beztak existujúcim prejavom nenávisti voči cudzincom, ktoré sa objavovali v posledných rokoch. Oficiálna reakcia politikov a funkcionárov bola neutrálna a sústredila sa na fakty o incidente.

Vo všeobecnosti je ťažké uviesť konkrétne incidenty alebo vyhlásenia, ktoré sa rozšírili a viedli k nezákonným nenávisťným prejavom. Aj keď sa v komentároch na sociálnych médiách, najmä v krajne pravicových podporných skupinách na Facebooku, prejavy

nenávisti vyskytujú, tieto komentáre, ktoré sú zvyčajne reakciou na udalosti, ku ktorým došlo v zahraničí, si nenachádzajú cestu k mainstreamovým médiám. Hlavnými cieľmi nenávistných prejavov na sociálnych médiách sú migranti a utečenci, najmä Afričania a moslimovia. V súvislosti s pandémiou COVID-19 mediálna platforma EKRE [Uued Uudised](#) opakovane obsahovala správy o migrantoch v iných krajinách, ktorí porušujú pravidlá núdzovej situácie (napr. „[Dnešná Európa: Migranti kašľú na obmedzenia zavedené v dôsledku koronavírusu](#)“).

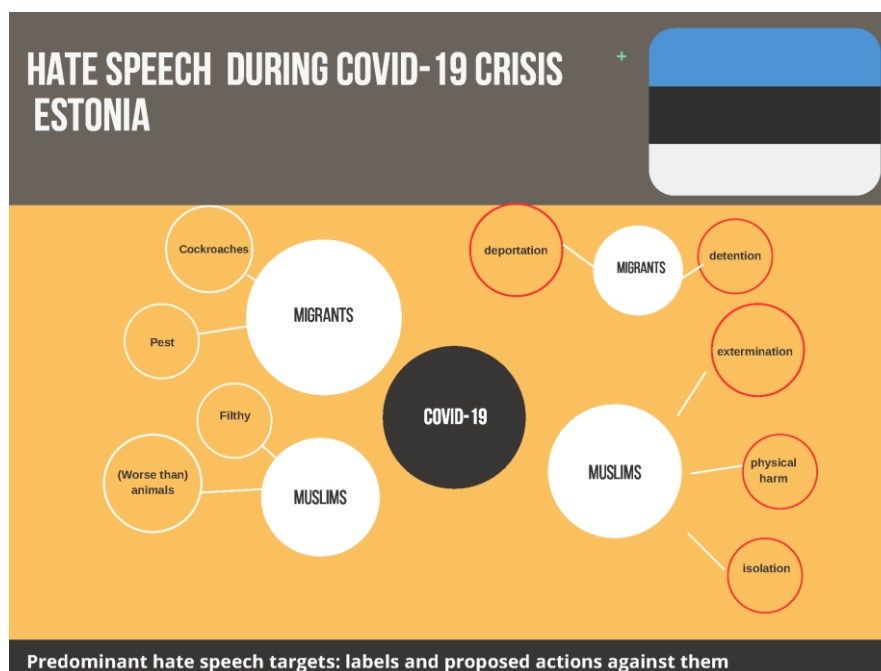
Täna Euroopa: migrantid sülitavad koroonaviirusest tingitud piirangutele

MAAILM, 30.03.2020

Keď sú spravodajské články tohto druhu zdieľané na sociálnych médiách, zvyčajne sa k nim vyskytnú komentáre, ktoré obsahujú podnecovanie k násiliu a ponižovanie, ktoré by sa podľa ktorejkoľvek medzinárodnej definície mohlo kvalifikovať ako nezákonné nenávistné prejavy (niektoré z najvýraznejších príkladov z Facebookových skupín možno nájsť [tu](#) , [tu](#) a [tu](#)). Tento druh nenávistných prejavov bol bežný pred pandémiou COVID-19 a bol obvyklou reakciou na akékoľvek správy na tému migrantov, ktorí nedodržiavajú spoločenský poriadok. Neexistovali žiadne právne dôsledky, pretože estónsky [Trestný zákonník](#) neumožňuje trest za tento druh pripomienok. Aby boli kvalifikované ako trestný čin, musia predstavovať priame nebezpečenstvo pre život, zdravie alebo majetok osoby.

PREVAŽUJÚCE CIELE NENÁVISTNÝCH PREJAVOV

Pandémia COVID-19 nevytvorila v Estónsku nové cieľové skupiny prejavov nenávisti.

Najbežnejšími cieľovými skupinami sú stále tradičné ciele, ako sú migranti a utečenci, najmä Afričania a moslimovia. Medzi najčastejšie témy patria tieto skupiny, ktoré porušujú sociálne normy a neprispievajú do spoločnosti.

V estónskych online sociálnych médiách neexistuje hĺbková analýza hlavných cieľov prejavov nenávisti. [Monitorovanie zavádzania kódexu správania](#) však zároveň ukazuje, že najčastejšie uvádzanými dôvodmi nenávistných prejavov sú xenofóbia (vrátane nenávisti voči migrantom) a sexuálna orientácia.

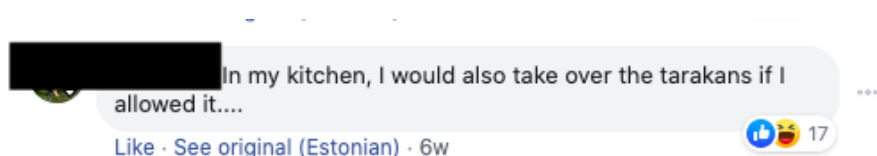
Nenávisť voči ľuďom, ktorí nie sú etnicky estónski, sa dá vysvetliť zložitou históriou krajiny. Po anexii Estónska Sovietskym zväzom už estónska migrácia nebola prirodzene sa rozvíjajúcim procesom. Sovietska etnická a demografická politika dala do pohybu milióny ľudí, čo ovplyvnilo najmä Estónsko. Pred okupáciou bolo zloženie estónskej populácie veľmi [homogénne](#). Nemci, Švédi, Židia a Rusi tvorili len malú časť populácie. Dnes tvorí ruská menšina takmer 30 percent populácie. Táto významná zmena v populácii viedla k rôznym druhom napätia a segregácii. Medzi estónskym a rusky hovoriacim obyvateľstvom v

Estónsku existuje veľké [napätie](#): stále existuje deliaca čiara medzi oboma komunitami v oblasti vzdelávania, trhu práce, životného prostredia, odberu médií atď. Tento historický a kultúrny kontext môže aspoň čiastočne vysvetliť negatívne postoje, ktoré ľudia zdieľajú voči prisťahovalectvu, a ktoré zase využívajú politici na šírenie nenávisti a strachu.

Nenávistné prejavy možno nájsť najmä v komentároch na Facebooku ako odpovede na články [Uued Uudised](#), mediálnej platformy Konzervatívnej ľudovej strany Estónska (EKRE). Napríklad plátok Uued Uudised uverejnil [článok](#) o migrantoch vo Francúzsku, ktorí nedodržiavajú pravidlá na zabránenie šírenia koronavírusu. Tieto [komentáre](#) podpornej skupiny EKRE na Facebooku naznačujú, že by celému svetu bolo lepšie, keby migranti získali vírus a zomreli (odvolávajú sa na prirodzený výber).

Na jeden [článok](#) o migrantoch v Bruseli, ktorí sa dostali do problémov s políciou, boli [komentáre](#) o vyhladzovaní migrantov, prirovnávajúce ich ku „švábom“ a „škodcom“.

Podobne sa v [komentároch](#) k článku o ťažkej situácii migrantov v Taliansku žiadalo, aby sa migranti nakazili koronavírusom alebo aby sa vrátili do svojich domovských krajín. Navyše v [komentároch](#) k článku o ľuďoch ignorujúcich obmedzenia v Bangladéši boli títo ľudia nazývaní „špinaví moslimovia“, „horší ako zvieratá“ a boli tam vyjadrenia, že Alah si určite želá, aby zomreli na vírus.

Jeden [článok](#) na platforme Uued Uudised obviňoval ľavicové liberálne inštitúcie podporujúce migráciu zo šírenia COVID-19 medzi zraniteľnými skupinami migrantov. [Komentáre](#) vyjadrovali nádej, že ak doteraz migrantov nezahubilo more, tak to snáď dokáže koronavírus.

Článok o tom, ako Maďarsko vyhostuje iránskych občanov z dôvodu porušenia pravidiel karantény, si na Facebooku vyslúžil chvályhodné [komentáre](#), v ktorých sa zdôrazňovalo najmä to, že čierni ľudia (používajúc hanlivý výraz) a moslimovia by mali byť deportovaní, zastrelení alebo odoslaní do zoo.

Jedna z nových tém, ktorá vznikla počas pandémie COVID-19, znie v tom zmysle, že [zahraniční pracovníci by sa mali posieľať domov](#), no tiež (trochu paradoxne), že černosi alebo utečenci by sa mali posieľať na farmy, aby tam pracovali. V Estónsku tvoria zahraničnú pracovnú silu v poľnohospodárskej oblasti väčšinou ukrajinskí občania, ale viacerí komentujúci na Facebooku navrhli, že keďže farmy v súčasnosti potrebujú pracovníkov, mali by sa na farmy do Estónska posieľať čierni ľudia (s použitím hanlivého výrazu), lebo sa len potulujú po meste a nič nerobia, pričom „[vychádzajú ako šváby](#)“, keď je pekne. Bežnou odozvou je, že utečenci, najmä Afričania, [neprišli do Európy za prácou](#), respektíve [ani nechápu pojem práca](#).

Medzi najčastejšie navrhované opatrenia proti týmto skupinám patrí deportácia alebo vyhladenie, alebo sú tam vyjadrenia hovoriace o tom, že si zaslúžia koronavírus a smrť.

KOMPENZÁCIA NENÁVISTNÝCH PREJAVOV. KONTRA-PREJAVY.

Zvláštnosťou estónskych sociálnych médií je skutočnosť, že krajne pravicová agenda je silná a ohromujúca a len málo ľudí viditeľne spochybňuje dominantné prejavy nenávisťi. Okrem toho existuje len hŕstka anti-rasistických skupín alebo skupín, v ktorých prevláda cítenie v súlade s ľudskými právami. Teda kontra-prejavy sú nesystematické a málo dôrazné. Takže súčasný prieskum môže maximálne poukázať na niektoré trendy, no väčšinou ich nemožno považovať za kontra-prejavy so širším vplyvom.

Za hlavného iniciátora kontra-prejavov, ktoré napádali rozhodnutia estónskej vlády a jej xenofóbnu rétoriku týkajúcu sa zahraničných pracovníkov, najmä Ukrajincov, by sa mohla považovať facebooková stránka [Salliv Eesti/Tolerant Estonia](#)

Možno tu identifikovať dva typy argumentov, resp. vyjadrení:

1. Príspevky a komentáre, ktoré priamo kritizujú alebo útočia na vládnu politiku uplatňovanú voči zahraničným pracovníkom počas mimoriadnej situácie. Tieto vyjadrenia označujú vládu za xenofóbnu a tiež verejnosti pripomínajú, že Estónsko sa už roky chce stať súčasťou celku severských krajín, ktoré rešpektujú ľudské práva a otvorenosť.

2. Príspevky a komentáre, ktoré sa zameriavajú na skutočnosť, že Estónci sami radi študujú, pracujú a cestujú do zahraničia. Tieto príbehy vychádzajú z osobných skúseností a príbehov o tom, ako Estónci vykonávali sezónne práce, napríklad v Austrálii alebo ako strávili semester v zahraničí.

Okrem toho hnutie „[Jah vabadusele, ei valedede](#)“ (*Áno slobode, nie klamstvu*), ktoré pravidelne organizuje protesty proti súčasnej vláde, zdieľa na Facebooku príspevky, ktoré odsudzujú xenofóbnú politiku vlády počas pandémie. Ich rétorika sa však zameriava skôr na protivládne argumenty, než na potlačenie nenávistných prejavov všeobecne.

Ďalšie hnutie [Kõigi Eesti](#) (*Aj moje Estónsko*), ktoré propaguje rovnosť a anti-rasistické hodnoty, sa podieľalo na spravodajských článkoch, ktoré nesúhlasia s politikou vlády voči zahraničným pracovníkom, no neprispelo žiadnym nezávislým vyjadrením.

Ďalší ľudia, skupiny, inštitúcie a stránky, ktoré prispeli k diskusii, tak urobili sporadicky a neiniciovali jasný kontra-prejav.

Na komentáre Facebooku podnecujúce k nenávisti a násiliu voči migrantom za porušovanie pravidiel mimoriadnej situácie, ktoré možno nájsť najmä ako reakciu na články [Uued Uudised](#), nedošlo k nijakým povšimnutia hodným reakciám.

Neexistuje spôsob, ako sa presvedčiť o tom, či a aký vplyv mali tieto kontra-prejavy na diskusie okolo pandémie Covid-19 a rôzne prejavy nenávisti.

ZÁVERY A ODPORÚČANIA

Kríza Covid-19 ukázala, že do tvorby politiky prenikajú prvky nenávisti. S krajne pravicovým krídlom EKRE vo vláde sa xenofóbne tendencie stali súčasťou legislatívy a oficiálnej rétoriky. To sa tiež premietlo do nenávisti na sociálnych médiách, v rámci Estónska je najpoužívanejšou platformou Facebook. Tento jav nie je nový, zdá sa však, že sa v čase krízy zvýraznil.

Odporúčania:

- Keďže sa zdá, že téma nenávisti je oveľa dominantnejšia ako jej kontra-prejavy, potreba občianskej výchovy a vzdelávania o ľudských právach je naliehavejšia ako kedykoľvek predtým.

- V Estónsku sú zákony postihujúce prejavy nenávisti príliš mäkké a súčasný trestný zákon je pri jeho znení voči nenávistným prejavom bezmocný, nakoľko vyžaduje, aby boli slovné prejavy sprevádzané priamym nebezpečenstvom života alebo zdravie ohrozujúce. Trestný zákon sa musí zmeniť a doplniť tak, aby štát mohol reagovať aj na podnecovanie k nenávisti a vyzývaniu k násiliu.

POĽSKO – FENOMÉN KRÍZY COVID-19 A NENÁVISTNÉ PREJAVY

Autori: Rafal Pankowski, Jacek Dzięgielewski

Združenie Nikdy viac

NÁRODNÝ KONTEXT. SPÚŠŤACIE UDALOSTI.

Epidémia COVID-19 v Poľsku spôsobila nárast xenofóbnych, antisemitských a rasistických incidentov. Prevažná väčšina z nich sa vyskytovala online – na sociálnych médiách (Facebook, Twitter), vo videách YouTube a komentároch k mediálnym dokumentom. Od samého začiatku pandémie bolo pozorované agresívne správanie – nenávistné prejavy a diskriminácia voči ľuďom ázijského pôvodu, o ktorých sa uvádzalo, že prenášajú vírus (aj keď v Poľsku žili už mnoho rokov a do Číny pred epidémiou nevycestovali). Neskôr sa tento negatívny postoj rozšíril k iným menšinám, napríklad k ľuďom z Ukrajiny, ktorí pracujú a žijú v Poľsku.

Prvý zdokumentovaný prípad je z 11. januára, keď novinár Jerzy Targalski povedal v rozhovore pre poľskú verejnú rozhlasovú stanicu toto: „Musíme ešte zistiť, do akej miery sa táto pandémia rozšírila mimo Čínu, pretože zatiaľ sa ukazuje, že Číňania sú náchylnejší ako bieli ľudia. [...] Myslím, že sa nebude šíriť ďalej“.

Dňa 30. januára hlavný hygienický inšpektor Jarosław Pinkas [v rozhovore pre Rádio RMF FM](#) o koronavíruse uviedol, že „v Poľsku taký vírus neexistuje. Z tohto dôvodu je ohrozenie takmer nulové“ a tento problém spájal výlučne s národnostným pôvodom. Keď novinár Marcin Zaborski položil otázku: „Takže, ak mám teplotu 38 stupňov, mám kašeľ a dusím sa, ale nenavštívil som Čínu, nemal by som robiť poplach?“ odpovedal takto: „Nemali by ste robiť žiadny poplach. Len sa zamyslite, kde ste boli a či skutočne boli vo Vašom okolí nejakí Číňania. [...] Rozprávali ste sa s nejakou Číňankou alebo s iným čínskym občanom, ktorý bol v Číne za posledné dva týždne? Ak si nie ste vedomý niečoho takého, ste úplne v bezpečí.“

Vo februári a nasledujúcich mesiacoch prinášali sociálne médiá v Poľsku mnoho homofóbnych komentárov a konšpiračných teórií týkajúcich sa pandémie koronavírusu. Tu je niekoľko príkladov príspevkov uverejnených na Twitteri:

- „Poj..te sa do riti, vy buzeranti, za ten vírus môžete vy“,

- „Buzeranti – to sú choroby, kto vie, či koronavírus nie je ďalší z vašich vynálezov!!!“,
- „Dnes som čítal, že najzraniteľnejšími osobami na infekciu koronavírusom sú buzeranti a lesby“.

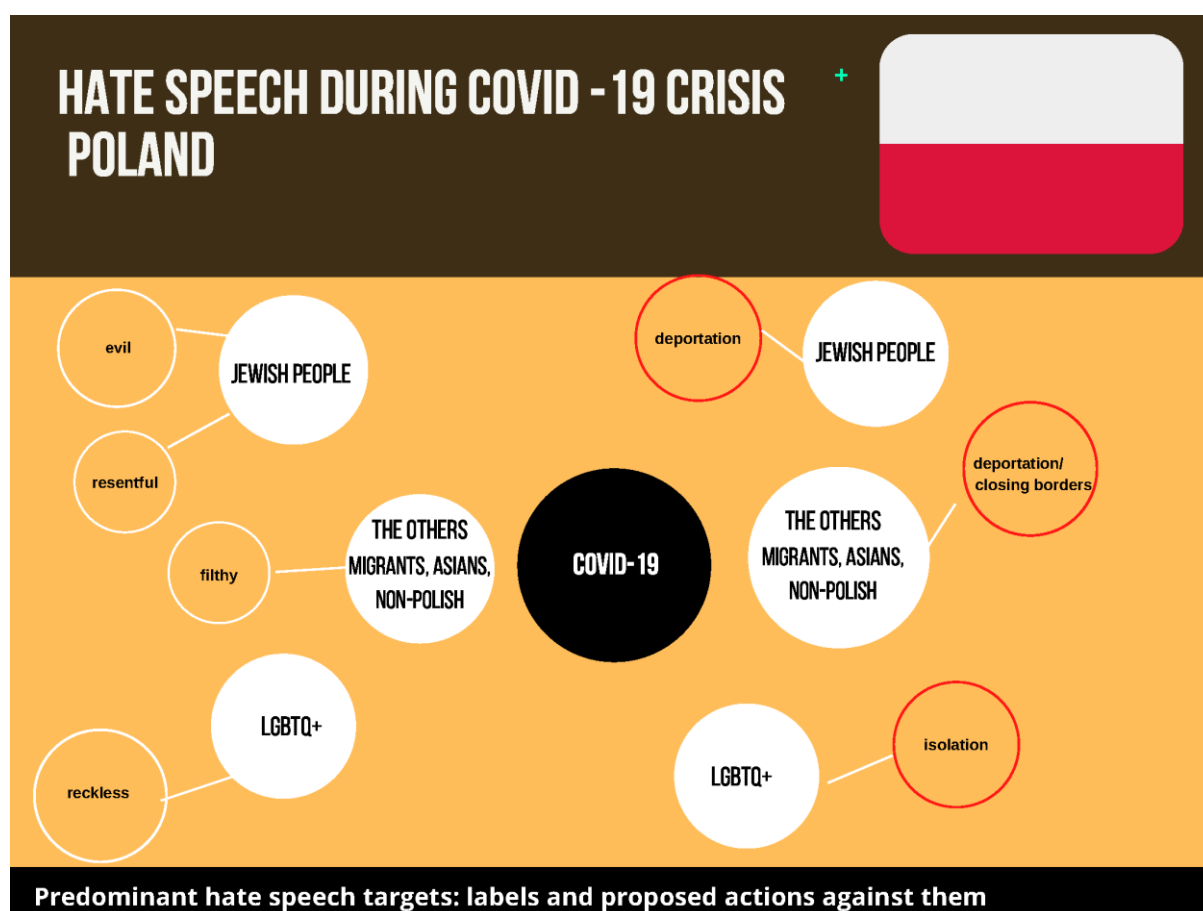
Bolo možné pozorovať aj rýchly vzostup konšpiračných teórií, ktoré zdieľali aj mnohé známe osobnosti verejného života. Niektorí z nich sa rozhodli navštíviť krajne pravicový kanál YouTube známy častým xenofóbnym a homofóbnym obsahom, wRealu24: Grzegorz Braun a Janusz Korwin-Mikke (obaja členovia parlamentu v mene Konfederácie, krajne pravicová politická skupina), bývalý katolícky kňaz Jacek Międlar, speváci Edyta Górniak a Ivan Komarenko.

Všetci vyjadrili podobné teórie: že samotná pandémia je podvod a politici ju využívajú na získanie kontroly nad občanmi; že pandémia je iba spôsob, ako ľudí očkovať proti ich vôli, a tak im nechať do tela vložiť čipy; že koronavírus je biologická zbraň. Posledný uvedený argument je tiež bežnou súčasťou antisemitských teórií – parlamentný poslanec Grzegorz Braun povedal, že je možné, že vírus bol vyvinutý v laboratóriu Izraelom alebo Čínou a uvoľnený, aby sa začala vojna. Spomínaní občania tiež spomínali údajný plán Billa Gatesa, resp. Svetovej zdravotníckej organizácie na vyľudnenie Zeme, a to pomocou samotného vírusu alebo vakcíny proti nemu. Veľmi populárny politik a poslanec Janusz Korwin-Mikke [uviedol v televíznej diskusnej relácii](#), že: „Židia sú teraz mocnosťou, pretože zažili pogromy. V dôsledku pogromov prežili najsilnejší a najschopnejší Židia – a toto je varovanie pre antisemitov. [...] A dokonca existujú také teórie, že rabíni úmyselne vyvolávajú pogromy najmä preto, aby Židia týmito pogromami prešli a následne prešli prirodzeným výberom“. Náместník Grzegorza Brauna [sa vyhrážal](#) poľskému ministrovi zdravotníctva, keď v poľskom parlamente hovoril o jeho verejnom obesení. Populárny komentátor Stanisław Krajski bol tiež [strojcom špekulácií](#) o slobodomurárstve v cirkvi, ktoré je zodpovedné za krízu – jeho teória hovorí, že obmedzenie počtu ľudí v kostoloch, opatrenie, ktoré bolo zavedené na zníženie možnosti šírenia infekcie, je zámerným aktom rozkladu Katolíckej cirkvi.

Všetci uvedení ľudia majú významný vplyv na verejnú diskusiu v Poľsku. Grzegorz Braun je politik, ktorý je v súčasnosti poslancom parlamentu a počas prezidentskej kampane v roku 2015 bol veľmi viditeľný. Vo voľbách do Európskeho parlamentu v roku 2019 dostal viac ako

33 000 hlasov a vo vnútroštátnych voľbách do Parlamentu zaň hlasovalo viac ako 31 000 ľudí. Spoločne s Januszom Korwinom-Mikkem je členom koalície krajne pravicových strán Konfederacja (Konfederácia). Hnutie Konfederacja získalo v parlamentných voľbách v roku 2019 celkovo 6,81 % hlasov a priviedlo do parlamentu 11 poslancov. Stanisław Krajski bol komentátorom poprednej poľskej katolíckej rozhlasovej stanice Radio Maryja. Samotné rádio je známe častými nenávisťnými prejavmi, homofóbnym a antisemitským obsahom. Krajski je teraz populárnym komentátorom v krajne pravicových médiách a často prezentuje antisemitské a konšpiračné teórie.

PREVAŽUJÚCE CIELE NENÁVISTNÝCH PREJAVOV

Späťne sa xenofóbne incidenty sústreďujú na ľudí alebo skupiny ľudí považovaných za „tých druhých“ – nepoľských, ázijských, členov komunity LGBT, Židov atď. Koronavírusová kríza má veľmi podobné znaky ako predchádzajúce výbuchy nenávisti – proti prisťahovalcom v roku

2015 a proti členom komunity LGBT počas predvolebnej kampane v roku 2019. Okrem toho sa v každej z týchto mučivých epizód stretávali silné antisemitské postoje.

Veľmi znepokojujúcim trendom je popularita konšpiračných teórií a nenávistných prejavov medzi celebritami a osobnosťami verejného života, pretože podnecujú rozsiahle spoločenstvá na internete k tomu, aby takýmto teóriám verili a prispievali k šíreniu nebezpečných falošných správ. Takéto činy sú obzvlášť nebezpečné, pretože predstavujú hrozbu pre verejné zdravie, životy ľudí a ich blaho.

Pri analýze týchto prejavov nenávisti vyvolaných krízou COVID-19 je dôležité zdôrazniť, že agresia voči týmto skupinám bola dosť častá už aj pred touto zdravotnou krízou.

Na židovskú komunitu sa zamerali antisemitské propagandy, nenávistné prejavy a konšpiračné teórie a tieto prejavy sa v Poľsku v krajne pravicových rozpravách opakovane objavujú. Židia boli popísaní ako skupina ľudí, ktorí sa tajne pripravujú na to, že získajú nadvládu a moc nad celým svetom pomocou vírusu COVID-19 ako biologickej zbrane alebo povinných vakcín obsahujúcich čipy, ktoré kontrolujú mysle ľudí atď. Často sa používa hanlivý výraz *parchy* (*zosušenie*) – veľmi urážlivý, antisemitský hanebný výraz. Niekoľko príkladov takýchto nenávistných prejavov nájdete vo videu uverejnenom na Twitteri, v ktorom veľvyslanec Izraela v Poľsku informoval o možnosti izraelských občanov vrátiť sa do Izraela (podobne ako v iných krajinách, ktoré pomáhajú svojim občanom vrátiť sa domov od začiatku pandémie): - „Nech vás už nikdy neuvidíme,“ – „Bodaj by to bol koniec vašej parazitickej existencie v Poľsku“, – „A všetko by sa mohlo vyriešiť samo. Niekedy dokonca aj vírus prináša značné výhody. “- „, Korona (vírus) urobila niečo dobré“, - „Nech už konečne idú a prestanú neustále plávať na našu krajinu – jednosmerný lístok“, - „Kiež by sa to stalo čo najskôr, vykoreniť to peklo z Poľska“, - „Veľa šťastia, vy skur..ní židáci“.

Nenávisť súvisiaca s koronou postihla aj utečencov/prisťahovalcov (alebo ľudí vnímaných ako súčasť tejto skupiny), aj keď už v Poľsku žili značne dlhú dobu. Zvyčajne sa o nich hovorilo, že sú špinaví, nedbanliví pokiaľ ide o hygienu a zdravie, a preto predstavujú hrozbu pre bezpečnosť poľského obyvateľstva.

Novým javom je, že počas tejto krízy sa značne zintenzívnili nenávistné útoky proti Ázijcom. Ľudia ázijského pôvodu boli aktérmi tejto nenávisti vykresľovaní ako nositelia tejto choroby

(„Číňania sú náchylnejší ako bieli ľudia“), spoločne s príslušníkmi iných národností alebo pôvodu (Ukrajinci, ľudia zo Stredného východu).

Iné nenávistné komentáre na internete tvrdili, že komunita LGBT je najviac postihnutá koronavírusom, a preto by mali zostať izolovaní od zvyšku spoločnosti (napríklad: „ten vírus je vaša vina“, „Buzeranti – to sú choroby, kto vie, či koronavírus nie je ďalší z vašich vynálezov“, „Buzeranti a ich buzerantstvo – dôsledok – nemoc AIDS. Jete potkany, mačky, psy, netopiere atď. – a dôsledok – KORONAVÍRUS. [...] Inými slovami, histológia patológie“, „požadujeme penalizáciu homosexuality a zatknutie všetkých sexuálnych zvrhlíkov LGBT v Poľsku! Devianti predstavujú veľké epidemiologické nebezpečenstvo“). Obyčajne ich nazývali homofóbnym hanlivým výrazom *buzíci*.

Najbežnejšie opatrenia proti „tým druhým“, ktoré navrhovali nenávistní protagonisti, spočívali v deportácii ľudí patriacich k židovskej komunite alebo ľudí z Blízkeho východu a Ukrajiny. Pokiaľ ide o prisťahovalcov a utečencov, ktorých tiež vykresľovali ako hrozbu pre poľskú spoločnosť, najbežnejším okamžitým opatrením na obmedzenie účinkov COVID-19 bolo uzatvorenie hraníc. Tieto radikálne riešenia, ktoré navrhovali krajne pravicoví politici a ich podporovatelia, sprevádzali ďalšie ideologické vyhlásenia: Poľsko s Poliakmi, s jedným náboženstvom (katolíckym) a so silnými vodcami.

KOMPENZÁCIA NENÁVISTNÝCH PREJAVOV. KONTRA-PREJAVY.

Existuje len málo príkladov efektívnej propagácie kontra-prejavov namierených konkrétne proti nenávistným prejavom v súvislosti s koronavírusom.

Dôležitým príkladom toho je príspevok [„Vírus nenávisti“](#), ktorý vydalo združenie „NIKDY VIAC“. Obsahuje početné popisy nenávistných prejavov (na internete aj v tradičných médiách – vrátane verejnej televízie a rozhlasu), ako aj fyzické útoky, akty diskriminácie v súvislosti s koronavírusom a vo veľkej miere sa vyskytovali v poľských aj zahraničných médiách. Takéto iniciatívy sú účinné, pretože poukazujú na rozsah problému, ako aj na

prevládajúce „trendy“ a môžu pomôcť vytvoriť nové nástroje, ktoré by bojovali proti takýmto nenávisným prejavom.

Taktiež poľské orgány zdravotníctva počas krízy aktívne propagovali overené a vedecké informácie s cieľom čeliť obrovskému množstvu konšpiračných teórií (napr. prostredníctvom špeciálnych reklám na YouTube). Konšpiračné teórie¹ by sa mali považovať za nebezpečné prejavy nenávisti, pretože predstavujú výraznú hrozbu pre ľudské zdravie a život. Jediným spôsobom, ako proti nim bojovať, bolo odvolávanie sa na vedu, aj keď sa takéto opatrenia nezaoberali otázkou nenávisných prejavov priamo.

Proaktívne činy sa stretli s pochopením aj v rámci platforiem sociálnych médií. V rozhovoroch uverejnených v poľských médiách vyhlásil riaditeľ tímu pre verejnú politiku v Poľsku pre Facebook Jakub Turowski, že sociálna platforma pomôže bojovať proti konšpiračným teóriám a falošným správam. Podľa neho poľská divízia Facebook spolupracuje so 60 rôznymi organizáciami s cieľom overiť informácie a bojovať proti falošným správam. Tieto organizácie vyškolili správcov skupín Facebook na identifikáciu falošných informácií a ich hlásenie. Okrem toho môžu používatelia získavať overené informácie od Svetovej zdravotníckej organizácie alebo od Ministerstva zdravotníctva priamo cez Facebook Messenger alebo WhatsApp. Dôveryhodnosť pozície Facebooku bola však otázná, pretože jeden z rozhovorov naznačujúcich postupy proti šíreniu falošných správ bol poskytnutý portálu wPolsce.pl prepojenému s portálom wPolityce.pl – médiom známym nenávisným, homofóbnym a xenofóbnym obsahom.

ZÁVERY A ODPORÚČANIA

Kríza COVID-19 nanovo zaktivizovala prejavy nenávisti voči tradičným cieľovým skupinám – prisťahovalcom, Židom, komunite LGBT, ľuďom označovaným ako „tí druhí“. Agresia voči ľuďom ázijského pôvodu je v sledovanom období novinkou. Nenávistné správanie bolo často vyvolané nenávisnými prejavmi propagovanými verejnými činiteľmi – politikmi, celebritami, novinármi, kňazmi. Tí istí ľudia zohrávajú významnú úlohu pri šírení konšpiračných teórií.

---

¹ Podľa prieskumu, ktorý v apríli 2020 uskutočnilo Centrum pre štúdium demokracie na Univerzite sociálnych a humanitných vied v Varšave, až 45 percent Poliakov verí v konšpiračné teórie, podľa ktorých „niektoré zahraničné sily alebo krajiny úmyselne šíria koronavírus“ a iba 42 % z nich uznáva jeho prirodzený pôvod potvrdený vedeckými poznatkami.

Táto zdravotná kríza konfrontovala spoločnosť s dvoma vzájomne prepojenými problémami: nenávisťnými prejavmi a falošnými správami. Nenávisťné prejavy a zločiny z nenávisti by sa mohli napraviť, ak by štátne orgány presadzovali existujúce právne predpisy a pre aktérov nenávisti by boli stanovené jasné sankcie. Na druhej strane sa proti falošným správam a konšpiračným teóriám dá bojovať iba za predpokladu dôsledného zainteresovania zdravotníckych odborníkov, ktorí by mali argumentovať iba vedeckým výskumom a názormi podloženými faktami.

RUMUNSKO – FENOMÉN KRÍZY COVID-19 A NENÁVISTNÉ PREJAVY

Autor: Ionuț Codreanu

Asociácia ActiveWatch

NÁRODNÝ KONTEXT. SPÚŠŤACIE UDALOSTI.

Koronavírusová kríza bola výzvou pre rumunskú spoločnosť od konca februára do konca mája, pretože Rumuni čelili rôznym obmedzeniam, občas mätúcim správam od štátnych úradníkov a alarmujúcim správam z hlavných médií a zo sociálnych sietí. V týchto rozbúrených pomeroch sa výrazne zvýšila hrubosť a nenávistné prejavy voči tradičným, ale aj proti novým „obetným baránkom“, ktoré sa vykresľovali a vnímali ako potenciálne hrozby pre verejné zdravie a bezpečnosť.

Rumunsko oficiálne vstúpilo do výnimočného stavu dňa 16. marca 2020, avšak náznaky nárastu prejavov nenávisti začali byť viditeľné už celé týždne predtým. Denné správy z médií Talianska a Španielska, ktoré popisovali zhoršujúcu sa zdravotnú krízu COVID-19, sa rýchlo spojili s rumunskými pracovníkmi a obyvateľmi, ktorých sa to týkalo, a rozhodli sa vrátiť do Rumunska. Keďže Taliansko, Španielsko a Spojené kráľovstvo majú najväčšie rumunské komunity v zahraničí, ale aj preto, že rumunské orgány nemajú relevantné záznamy o Rumunoch žijúcich v zahraničí, prirodzene vznikali špekulácie a dohady. Vracajúci sa Rumuni, ktorí sa podobajú rumunskej diaspóre, boli vystavení nenávistným narážkam, ktoré ich stavali do obrazu prenášačov nákazy, ale tiež ako ľudí, ktorí neprávom ťažia z rumunského systému zdravotníctva a sociálneho zabezpečenia. Tento druh nenávistného prejavu tiež rozvinul politické konotácie medzi politikmi a mienkotvorcami, ktorí sú kritickí voči súčasnej vláde a prezidentovi Klausovi Iohannisovi.

Dňa 11. marca Victor Ciutacu, moderátor a konferenciér televízie România (jeden z najpopulárnejších štátnych spravodajských kanálov), [zverejnil na svojom osobnom blogu nenávistný odkaz](#) namierený proti vracajúcim sa Rumunom, v ktorom vyjadril svoju revoltu a disociáciu: „Ste príliš bezvýznamní, aby som vás nenávidel. Ale zatracujem vás! Od pečene, od päty, z celej sily. A stále budem, či už je táto epidémia na vrchole alebo len na začiatku. Aby

som preukázal solidaritu s tými z vás, ktorí si svojpomocne zarobili peniaze a získali moc. Ste spolupáchatelia.“ Vo svojom posolstve Ciutacu kritizoval rumunskú komunitu za jej politickú orientáciu, ale aj za využívanie výhody poskytovanej rumunskými daňovými poplatníkmi.

Dňa 12. marca Cătălin Rădulescu (člen SDP – Sociálnodemokratická strana a poslanec v parlamente) zverejnil na Facebooku [obsiahly a jedovatý odkaz](#) Rumunom, ktorí sa vracali z karanténnych zón. Rădulescu vo svojej správe obviňuje príslušníkov rumunskej komunity z toho, že sú „nosičmi“ vírusu a „vrahovia“, pretože predstavovali hrozbu pre obyvateľov Rumunska. Rădulescu nevynechal príležitosť sankcionovať túto diaspóru kvôli hlasovaniu za súčasnú vládnu stranu a za prezidenta Rumunska, ktorí podľa neho majú byť zodpovední za túto krízu. Kvôli jeho nenávisnému správaniu miestne vedenie Sociálnodemokratickej strany ešte v ten deň navrhlo, aby bol Rădulescu [pozbavený členstva v SPD na jeden rok](#).

O niekoľko dní neskôr propagoval Mirel Palada, vedúci dôležitého sociologického inštitútu a bývalý poradca rumunskej vlády v roku 2015, ďalšie verejné nenávisné posolstvá. Palada v dvoch po sebe nasledujúcich príspevkoch na Facebooku [burcoval proti rumunskému diaspóru](#) a obviňoval ich nielen za potenciálne šírenie koronavírusu, ale aj za ich takzvanú politickú podporu súčasnej vlády: „Do krajiny sa vrátilo veľké množstvo ľudí zo zahraničnej komunity. Stovky tisíc. Možno aj milión. Stále presne nevieme koľko. Stále počítame. Po tom, čo tejto krajine a jej obyvateľom, ktorých považujú za tvrdohlavých a primitívnych starcov, dali [hrubý výraz], ich zrazu, keď situácia začala byť kritická, uchvátila láska k tejto krajine.“ (18. marca 2020). Jeho posolstvo bolo v online médiách predmetom kritiky, ale aj súhlasu. Dňa 29. marca zverejnil Mirel Palada [ďalší nenávisný odkaz](#) proti rumunskej komunite, keď predpovedal Rumunom vracajúcim sa do krajiny veľmi neradostné vyhliadky: „O dva mesiace, na konci mája, keď budeme mať asi desať tisíc mŕtvych a stovky tisíc chorých (...), uvidíme, ako sa verejná mienka zmení z jedného extrému na druhý. Potom budeme svedkami negatívnych emócií na adresu zahraničnej komunity, ktorá priniesla vírus do krajiny.

Preklínali krajinu. Kritizovali tiež zdravotný systém a rumunský štát. A teraz, keď sú zasa doma, lekári už nie sú skorumpovaní, už sú dobrí. Rumunské nemocnice už nie sú úbohé, sú miestom, kde si chcú zachrániť život. Zahraničie už nie je nebo na zemi, je to miesto, z ktorého utekajú. Rumunsko už nie je tou zasranou krajinou, je útočiskom, kde, bohužiaľ, priniesli skazu.“

Tieto nenávisné prejavy sa čoskoro zmenili zo zdravotného a politického rozmeru na etnický rozmer, pretože väčšina Rumunov, ktorí sa vracali domov, bola vnímaná ako príslušníci

rómskej komunity, ktorá je široko a stereotypne vykresľovaná ako nevzdelaná a neochotná dodržiavať sociálne normy a ochranné opatrenia. Nezákonné prejavy nenávisti sa tak objavovali výrazne častejšie v dôsledku niektorých incidentov v niekoľkých segregovaných rómskych komunitách po celej krajine, incidentov, ktoré boli uvádzané celoštátnymi médiami a na sociálnych sieťach sa šírili ako vírus.

Dňa 7. apríla Nicolae Bacalbaşa, parlamentný poslanec za Sociálnodemokratickú stranu, [zverejnil na svojej facebookovej stránke](#) nenávistný a ponižujúci odkaz proti rómskej komunite: „Takže, aby sme v tom mali jasno. Číňania vytiahli vírus z netopierov, my ho vytiahneme z našich vrán! #zostaňte doma“. Tento rasistický príspevok už nie je na stránke Bacalbaşa, ale jeho nenávistné správanie bolo predmetom vyšetrovania Národnej rady proti diskriminácii, ktorá ho nakoniec dňa 20. mája 2020 [sankcionovala](#) správnu pokutou vo výške približne 1400 eur.

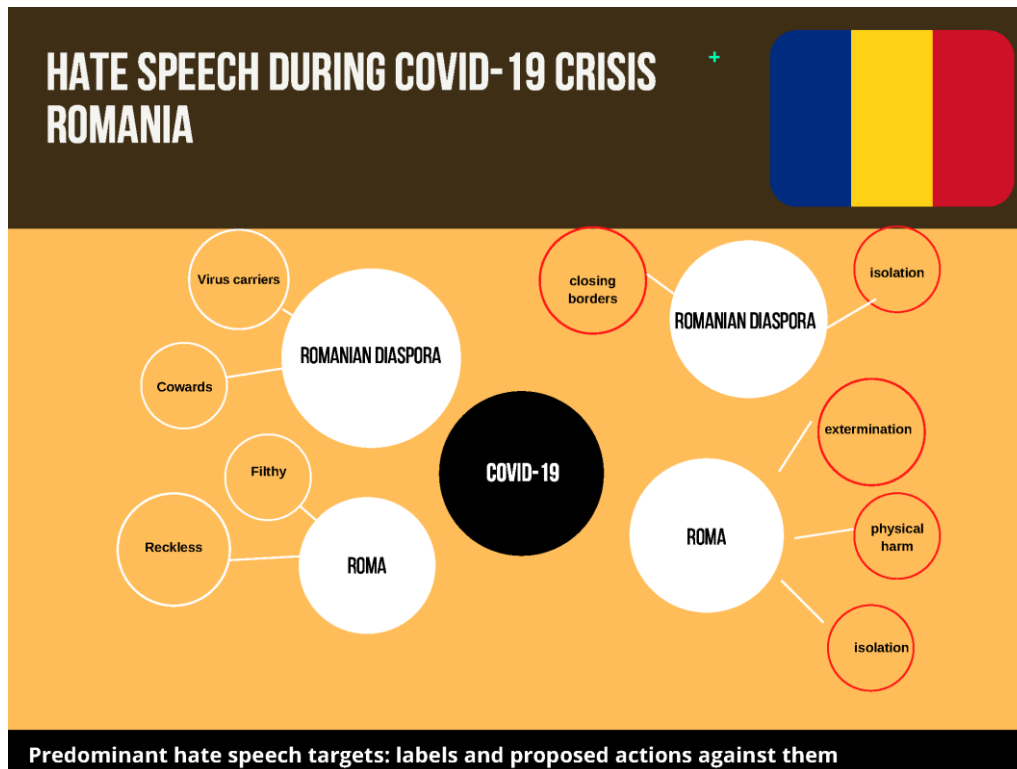
Dňa 10. apríla Vladimir Tismăneanu, vysoko uznávaný rumunský akademik a intelektuál, zverejnil rasistický odkaz, spočívajúci v krdli vrán (veľmi často a ponižujúco spájané s rómskou komunitou) s textom: „Letisko Țandărei. Všetky lety sú zrušené“. Tento rasistický odkaz za začal šíriť čoskoro potom, čo sa rumunské orgány dňa 4. apríla rozhodli úplne uzatvoriť Țandărei, mesto v juhovýchodnom Rumunsku, ktoré je postihnuté chudobou a vyznačuje sa rozsiahlou rómskou komunitou. [Tento rasistický úlet Tismăneanua](#) bol stredobodom pozornosti mnohých kritikov v hlavných médiách a v rámci organizácií občianskej spoločnosti. Krátko po incidente odstránil tento odkaz a podal verejné ospravedlnenie. O tri týždne neskôr bol Tismăneanu [sankcionovaný](#) Národnou radou proti diskriminácii správnu pokutou za propagáciu rasistických odkazov.

Do polovice apríla boli celoštátnymi médiami uvedené ďalšie násilné incidenty, ku ktorým došlo vo viacerých rómskych komunitách, ktoré prispeli k eskalácii nenávistných prejavov stojacich mimo zákona. Vo väčšine identifikovaných nenávistných odkazov propagovaných pravidelnými prispievateľmi boli použité ponižujúce výrazy a požadovali sa prísne opatrenia smerujúce k uzatvoreniu rómskych komunit (vrátane nasadenia zvláštnych vojenských a policajných zložiek). Počas procesu dokumentácie o týchto incidentoch bolo hlásených 80 komentárov na Facebooku podporujúcich nezákonné prejavy nenávisti (najmä výziev na násilné činy a vyhladzovanie). Všetok zdokumentovaný text bol odstránený z dôvodu porušenia noriem platných na sieti Facebook.

Okrem rumunských diaspór a členov rómskych komunít boli ďalšími cieľmi nenávistných prejavov, ale s nižším výskytom a slabšou intenzitou, starší a vyznávači ortodoxného kresťanstva. Prevažná väčšina nenávistného obsahu spočívala v pejoratívnych a ponižujúcich výrazoch, ktorými boli napádaní tí, ktorí boli považovaní za pôvodcov nákazy kvôli ich životnému štýlu alebo za nedodržiavanie opatrení na zabránenie šíreniu nákazy. Tieto prejavy nenávisti zamerané na starších (označovaných ako „motáci“) alebo vyznávačov pravoslávneho kresťanstva (označovaných ako „bozkávači relikvií“) prispievali k neprístojnemu správaniu a predstavovali v rumunskej spoločnosti endemické stereotypy.

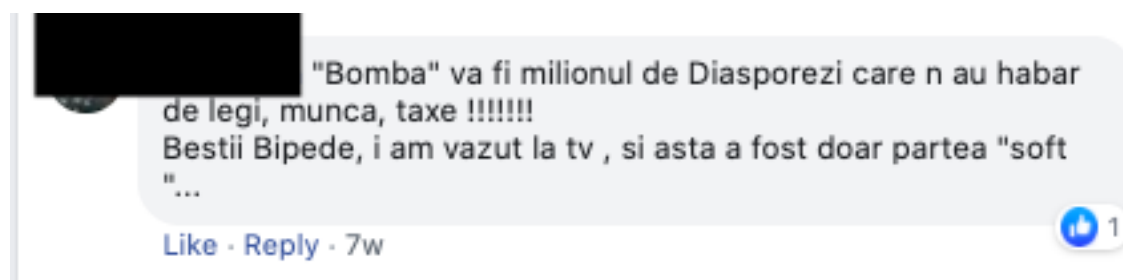
Napriek tomu, že stav núdze bol zrušený, zdravotná kríza v Rumunsku stále pokračuje a je možné, že táto téma nenávisti by mohla mať ďalšie pokračovanie. Z vyššie uvedených cieľových skupín nenávistných prejavov by sa mala venovať osobitná pozornosť a obozretnosť rumunskej diaspóre z dôvodu politických a ideologických súvislostí, ktoré by sa mohli v kontexte nadchádzajúcich volieb zmeniť.

PREVAŽUJÚCE CIELE NENÁVISTNÝCH PREJAVOV

Vývoj v dôsledku koronavírusovej krízy vyvolal šírenie nenávistných prejavov a konšpiračných teórií, ktoré by znepriatelili rôzne skupiny rumunskej spoločnosti. V dôsledku protichodných alebo nesúrodých oficiálnych správ, ako aj kvôli nadmernej pozornosti médií venovanej ľuďom a skupinám, ktoré nedodržovali obmedzenia vo výnimočnom stave, sa exponenciálne zvýšila vnímaná neistota a nepríjemnosť na sociálnych sieťach a na iných online platformách. Táto kríza v ohrození zdravia vzkriesila staré obavy, stereotypy a mylné predstavy o určitých skupinách, odhalila však nové prejavy voči novým obeťným baráňom, ktorí neboli tradične vystavovaní nenávistným prejavom a diskriminačným postojom. Tento mučivý kontext mal navyše katalytický účinok na rôzne protichodné politické, kultúrne a sociálne názory, ktoré v rumunskej spoločnosti dávno existovali a napokon im vhodné prostredie umožnilo rozširovať sa a v niektorých konkrétnych prípadoch aj vystupňovať.

Hneď na začiatku zdravotnej krízy, koncom februára, vyvolali rozsiahle správy o závažnosti COVID-19 v iných európskych krajinách obavy a kritiku možnosti, že by sa významný počet Rumunov pracujúcich alebo žijúcich v zahraničí rozhodol vrátiť do ich domovskej krajiny. V tejto súvislosti bola rumunská diaspora vnímaná ako samostatná sociálna skupina, ktorá by mala neprávom prospech z podpory rumunskej vlády. Táto disociácia bola dokonca označovaná novými názvami ako „diasporezi“ alebo „diasporeni“, ktoré boli väčšinou pejoratívne v priamej súvislosti s negatívnym označovaním alebo činmi.

Preklad: „Skutočnou „bombou“ bude milión diasporcov, ktorí nerešpektujú zákon, prácu, dane! Dvojnohé zvery, videl som ich v televízii a to je ešte tá príjemná časť...”

Najčastejšie označenia, ktoré sa spájali s rumunskou diasporou, boli „zbabelci“, „bacilonosiči“ alebo jednoducho „nakazení“.

Netreba hovoriť, že otázka diaspóry mala vážne politické súvislosti, pretože väčšina kritických a nenávisťných odkazov proti repatriovaným Rumunom ich tiež označovala za jadro voličov súčasnej vládnej strany (Národná liberálna strana – NLP) a rumunského prezidenta Klausa Iohannisa, politických aktérov, ktorých opozičné strany a iné národné konzervatívne organizácie väčšinou kritizujú za presadzovanie protirómskej agendy v prospech iných európskych krajín.

Preklad: „Neobviňujte za to COVID, ale NPL a Iohannisa – tí zapchali krajinu nakazenými diasporcami!“

Najnenávisťnejšie komentáre voči Rumunom žijúcim v diaspóre teda naznačujú, že by nemali mať žiadnu vládnu podporu, pretože neprispievali do štátneho systému zdravotnej starostlivosti a čo je ešte horšie, v posledných rokoch konali proti záujmom Rumunska.

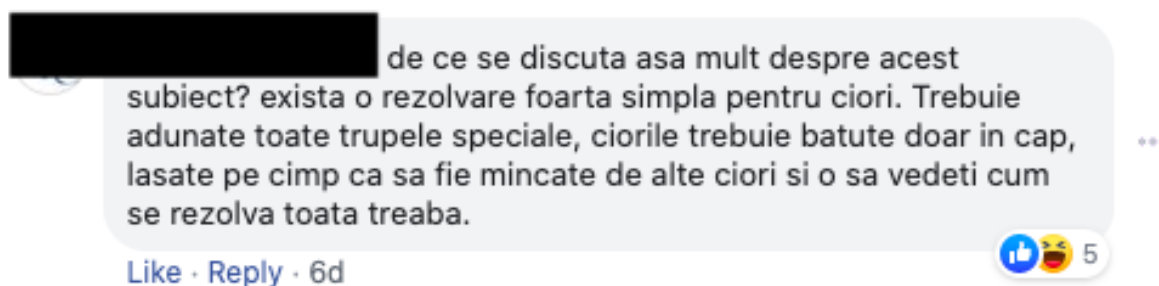
Preklad: „Za pár centov, pre ktoré si ani nepracoval, ale ktoré si ukradol alebo si zarobil za prostitúciu, si zničil krajinu. Najprv hlasovaním, ku ktorému ste ani neboli oprávnení, a teraz ste začali zabíjať nevinných Rumunov morom, ktorý ste priviezli zo špiny, v ktorej ste bývali. Takto preukazujete svoju zodpovednosť. Čo dobrého ste priniesli Rumunom, ktorí tu žijú? Hanba, diasporaci. Keď tento mor zmizne, počkajte si a uvidíte, čo sme pre vás pripravili.“

Spolu s politickými konotáciami sa v nenávistných správach čoskoro vyvinula aj nová etnická dimenzia, pretože vracajúci sa Rumuni boli vnímaní ako členovia rómskych komunít, ktoré boli historicky kritizované za to, že poškodzujú vnímanie Rumunska v ostatných európskych členských štátoch. Nová visačka sa tak stala viditeľnejšou v nenávistných odkazoch, ako prejav nespokojnosti a dištancu od tejto diaspóry, ale aj medzi samostatne uznávanými členmi diaspóry. „Bombardéri“, vyznačujúci sa nežiadúcimi vlastnosťami, ako je nedostatok vzdelania a spoločenského začlenenia, boli tiež vykresľovaní ako nebezpečenstvo pre sociálnu a zdravotnú bezpečnosť týchto komunít. Keď začali byť výpady čoraz viac etnické, stal sa diskurz nenávisti násilnejším voči „vranám“ (pejoratívne označenie pre rómsku komunitu) a „bombardérom“, ktorí potenciálne ohrozujú vládne bezpečnostné opatrenia v Rumunsku. Pokiaľ ide o túto kategóriu „divochov“ a „špinavých“ obyvateľov, najbežnejšie sa navrhovali opatrenia núteného zadržiavania a brutálnej sily v prípade, že by nedodržiavali núdzové reštrikcie štátu.

Preklad: „Kde je Adolf Hitler? Veľmi tu chýba, odkedy sa bombardéri vrátili domov. Chlapík ako Hitler by bol v Tandarei super, všetkých by tam poriešil.“

V dôsledku niektorých násilných incidentov, o ktorých národné médiá v rómskych komunitách počas výnimočného stavu informovali, sa nevraživý tón dramaticky vystupňoval až na nezákonné prejavy nenávisti. Pokiaľ ide o „cigánov“ a „vrany“ (obidva výrazy sú pejoratívne označenia Rómov), väčšina páchatel'ov nenávistných činov navrhovala extrémne násilné a radikálne opatrenia, počnúc úplnou izoláciou až po podpaľačstvo alebo použitie smrtiacej munície, ako prostriedku na kontrolu šírenia koronavírusu, ale aj etnickej čistky.

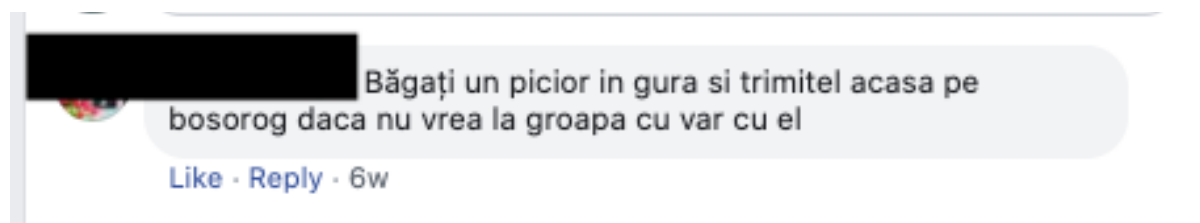
Preklad: „Načo tie rečičky? Na vrany je veľmi jednoduché riešenie. Dajte dokopy všetky špeciálne [vojenské] zbory, vrany možno pobiť len po hlavách, vypustite ich na pole, nech ich zožerú iné vrany a problém je vyriešený“

Okrem výpadov smerujúcich k disociácii, ktoré sa vyvinuli proti rumunskej diaspóre alebo rómskej komunite, bolo možné počas mimoriadneho stavu pozorovať aj vysoký výskyt výpadov, ktoré boli nenávistným a ponižujúcim spôsobom zamerané na starších ľudí alebo ortodoxných vyznávačov.

Preklad: „Najradšej by som niektorých motákov videl v hrobe. [Sú/predstavujú] neužitočnú generáciu, ktorá je len náročná a nikdy nesplatí dlh [ostatným/spoločnosti]“

Obe kategórie boli v rôznych mediálnych príspevkoch pranierované, pretože nespĺňali štátne predpisy, a počas tejto zdravotnej krízy boli prezentované ako hrozba pre verejnú bezpečnosť.

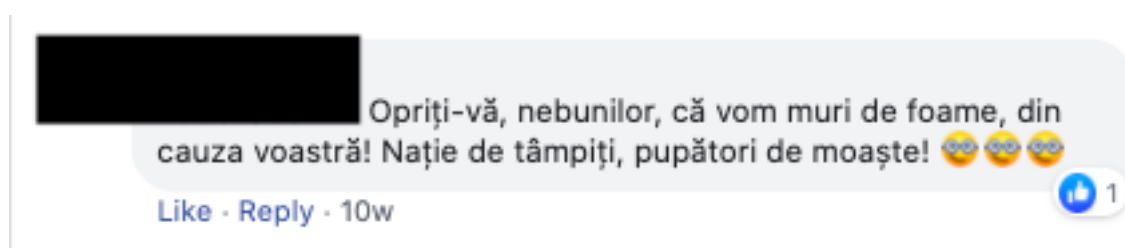

Preklad: „Nakop toho motáka do ksichtu a nech ide domov. Ak nechce, hod’ ho do jamy s vápnom.“

Spolu s pejoratívnymi názvami pre starších („moták“ alebo „ježibaba“) a pre vyznávačov pravoslávneho kresťanstva („bozkávači relikvií“ alebo „zbožňovači relikvií“) sa ich najčastejšie označenia viazali na ich „neznalosť“ a „bezohľadnosť“, keďže sú takto vnímaní.

Preklad: „Ty prízrak!!! Ty aj ten tvoj kňaz pôjdete do basy!!! Prinášate na zem len smrť, vy bozkávači relikvií!!! Zostaňte doma, vírus nemá Boha, udrie a zabije“

Preklad: „*Prestaňte s tým šílenstvom, lebo kvôli vám skapeme od hladu! Vy národ blbý, bozkávači relikvií!*“

Aj keď boli nenávistné a neprístojné odkazy menej násilné či nebezpečné, tieto prejavy prispeli ku všeobecnému vyprofilovaniu obetného baránka a počas krízy vyústili do nepriateľskej atmosféry.

Bez ohľadu na ciele nenávistných odkazov alebo ich intenzitu treba konštatovať, že celé to spektrum vyjadrení riadila dichotómia my – oni, pričom „my“ sme tí poddajní, disciplinovaní, ktorí musia čeliť prísny obmedzeniam a niekedy diskriminácii zo strany štátu, na rozdiel od „nich“, t.j. tých, čo sú vnímaní ako hrozba pre „nás“, ako aj pre nich samotných.

KOMPENZÁCIA NENÁVISTNÝCH PREJAVOV. KONTRA-PREJAVY

Počas prvej vlny pandémie COVID-19 bolo v rumunských sociálnych a internetových médiách zachytených len veľmi málo kontra-prejavov, ktoré by protirečili rôznym osočovaniam. Hoci Rumuni pracujúci alebo žijúci v zahraničí boli vystavovaní mnohým nenávistným prejavom, opačné názory prezentované jednotlivcami alebo formálnymi skupinami nedokázali zmeniť tento diskurz. Najbežnejšie protinázory, ktoré vystupovali voči trendovým prejavom proti rumunskej diaspóre, sa väčšinou odvolávali na nemalý prínos diaspóry pre rumunský hospodársky a sociálny systém. Dňa 13. marca skupina 30 občianskych skupín a mimovládnych organizácií publikovala [otvorený list](#) rumunskému prezidentovi Klausovi Iohannisovi, v ktorom žiada o naliehavé opatrenia na repatriáciu Rumunov, ktorí čelia ťažkostiam v iných krajinách postihnutých vírusom COVID-19. Vo svojom stanovisku autori spomenuli, že „v hlavných médiách v Rumunsku, ako aj na sociálnych sieťach, sa v poslednom čase vyostрили radikalizované hlasy nenávisti voči Rumunom v diaspóre v dôsledku odkazov o tom, ako by nás „nakazili“ alebo aký by spôsobili „dopad na zdroje“, ak by sa vrátili do Rumunska. Rumunské úrady síce zorganizovali špeciálne repatriačné misie pre rumunských členov diaspóry, no neexistovali žiadne oficiálne vyhlásenia týkajúce sa nenávistných vyjadrení, ktoré by sa zameriavali na diaspóru.

Pokiaľ ide o rómsku komunitu, na ktorú sa počas krízy zameriavali násilné nenávistné prejavy takisto, oponovali im najmä organizácie a inštitúcie, ktoré presadzujú ľudské práva. Dňa 8.

apríla, na Medzinárodný deň Rómov, uviedla jedna platforma mimovládnej organizácie [odkaz solidarizujúci](#) s rómskymi komunitami v celom Rumunsku v súvislosti s krízou COVID-19. Táto výzva k solidarite bola vyjadrená najmä v súvislosti s rastúcim obviňovaním a hanebnými vyjadreniami, ktoré boli zamerané na rómske komunity ako zdravotné riziko a ako obetných baránkov. V tomto vyhlásení požiadalo desať mimovládnych organizácií rumunské orgány a novinárov, aby boli pri jednaní s rómskymi komunitami, ktoré sú v rumunskej spoločnosti najzraniteľnejšie, zodpovední a rozvážni. [Ďalší otvorený list](#), ktorý podporila sieť rómskych mimovládnych organizácií a mimovládnych organizácií v oblasti ľudských práv, dňa 12. mája konštatoval, že rómska komunita je obetným baránkom pandémie a požadoval inštitucionálnu podporu v boji proti rasizmu a nenávisťným prejavom, ktoré zaťažovali mainstreamové médiá a sociálne siete a prispeli k tvrdým policajným kontrolám počas zákazu vychádzania.

Po tom, ako uznávaný rumunský akademik Vladimir Tismaneanu uverejnil na svojej facebookovej stránke rasistický odkaz, boli vznesené silné kontra-prejavy namierené na protirómske prejavy nenávisti. Jeho vystupovaním sa zapodievalo mnoho kritikov v [hlavných médiách](#), rómski aktivisti, ale bolo aj [verejne odsúdené](#) inštitúciami, ako napr. Ellie Wiesel Institute.

Dňa 25. apríla v [rozsiahlom rozhovore](#) venovanom vyhroteniu nenávisti počas krízy COVID-19 Asztalos Csaba, predseda Národnej rady pre boj proti diskriminácii (štátny úrad pre spravodlivosť), uviedol, že „nenávisť sa šíri oveľa rýchlejšie a intenzívnejšie ako koronavírus“. Obavy pána Asztalosa pramenili z početných prípadov nenávisti, ktoré boli predmetom petícií, ktoré jeho inštitúcia počas krízy prijala. Dňa 20. mája 2020 Národná rada pre boj proti diskriminácii udelila značný počet správnych pokút za diskrimináciu a rasizmus, pričom väčšina potrestaných činov bola zameraná na rómsku komunitu.

Aj keď počas krízy COVID-19 neboli vznesené žiadne pozoruhodné kontra-prejavy, treba konštatovať, že inštitucionálny a intelektuálny rasizmus bol na vnútroštátnej úrovni predmetom významných diskusií. V rumunskej spoločnosti stále pretrvávajú nenávisťné prejavy, ktoré sa počas krízy len vystupňovali a bolo takmer nemožné čeliť im. Vývoj a nárast počtu protinázorov a protiopatrení, ktoré sankcionovali verejných činiteľov a populárne

osobnosti, by mohol byť užitočný pre rozsiahlejšiu a nevyhnutnú diskusiu o nerovnosti a rasizme v Rumunsku, ktorá sa počas tejto zdravotnej krízy prehĺbila.

ZÁVERY A ODPORÚČANIA

Kríza COVID-19 vyvolala a posilnila tradičné nenávistné prejavy proti skupinám národa, ako sú Rómovia, ktoré konzervatívni politici či hlavné médiá vykresľovali ako obeťného baránka.

Zdravotná kríza prispela k politickej a ideologickej radikalizácii v internetových médiách a na sociálnych sieťach, v ktorých boli Rumuni žijúci a pracujúci v zahraničí predmetom nenávistných a hrubých osočovaní. Tieto osočovania podporovali opoziční politici alebo mienkotvorci, ktorí sú voči súčasnej vláde kritickí a ktorí by sa mohli v rámci nadchádzajúcich volebných kampaní zaktivizovať a zviditeľniť v politických súvislostiach.

Národná rada pre boj proti diskriminácii dôsledne sankcionovala rasistické úlety, ktorých protagonistami boli verejní činitelia. Je však pravdou, že iní štátni úradníci, ktorí mali podľa očakávaní podporovať súdržné a inkluzívne odkazy v rámci krízového riadenia, však tieto úlety netrestali ani do nich nezasahovali.

Vzhľadom na vnútroštátny a medzinárodný kontext, ktorý zasiahla kríza COVID-19 a protirasistické hnutia, sa rumunské orgány, štátni úradníci a politici musia zaoberať citlivými a potenciálne nepopulárnymi témami, ako sú rasizmus, diskriminácia, nerovnosť a nenávistné prejavy alebo zločiny z nenávisti, ako súčasťou ich politického programu.

SLOVENSKO – FENOMÉN KRÍZY COVID-19 A NENÁVISTNÉ PREJAVY

Autori: Andrea Cox, Martin Susol

DigiQ

NÁRODNÝ KONTEXT. SPÚŠŤACIE UDALOSTI.

Pandemická kríza odhalila sociálne predsudky a stereotypy hlboko zakorenené v spoločnosti a opätovne potvrdila nízku mieru tolerancie voči zraniteľným menšinovým skupinám na Slovensku. Najviditeľnejšími aktérmi, ktorí formovali mediálnu a spoločenskú diskusiu, boli politici, ktorí sa stali hlavnými katalyzátormi týchto obáv, predsudkov a stereotypov z minulosti. Hlavnou udalosťou, ktorá úplne zmenila náladu a štýl diskusie a znamenala vstup globálnej pandémie do slovenskej spoločnosti, boli parlamentné voľby na Slovensku počas posledného februárového víkendu. Dvaja hlavní kandidáti, bývalý predseda vlády Peter Pellegrini a súčasný predseda vlády Igor Matovič, vytvorili hlavné deliace čiary diskusií a rozpravy v slovenskej spoločnosti, keďže ako volebnú tému obaja použili krízu COVID-19.

Napriek tomu, že slovenská spoločnosť rýchlo reagovala na globálnu pandémiu presadením a dodržiavaním prísnych obmedzovacích opatrení, títo politici postavili svoju rétoriku na predsudkoch a stereotypoch. Vo všeobecnosti existujú dva hlavné stereotypy (vyjadrenia), ktoré vyvolali nenávistné prejavy a násilnícke odkazy prostredníctvom prostredia internetu:

- a) nezodpovední Slováci,
- b) Rómovia bez hygieny.

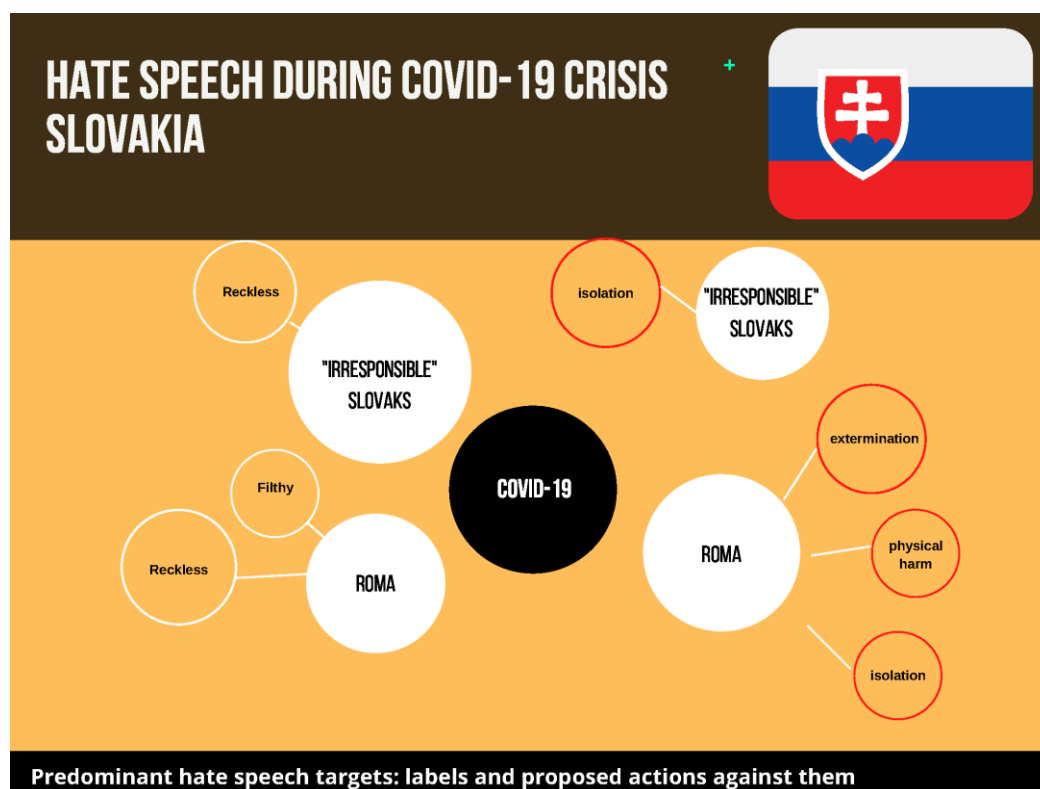
Rétorika reprezentovaná výrazom „nezodpovední Slováci“ vznikla ihneď po tom, čo boli infikovaní vírusom COVID 19 prví jednotlivci. Bol to bývalý predseda vlády Peter Pellegrini, ktorý verbálne napadol týchto ľudí a nazval ich „tými, ktorí hrali v Taliansku golf“. Cieľom bolo vytvoriť obraz verejného nepriateľa, ktorý šíri vírus na Slovensku pretože je chamtivý a chce mať luxusný životný štýl napriek zdravotným rizikám. Druhým základným kameňom, ktorý tvoril príbeh „nepriateľa“, boli takzvaní dochádzajúci, ktorí žijú a bývajú na území našej krajiny, ale cestujú denne alebo týždenne za prácou do susedných krajín alebo vzdialenejších krajín. Nenávistné výroky povýšené na legitímny hnev, zamerané aj na ľudí, ktorí ignorovali nové pravidlá, nedodržiavali karanténu, nenosili ochranné masky ani neskrývali, že vycestovali do zahraničia (cestovanie bolo jedným zo základných kameňov anamnézy, ktorá rozhodovala, či má byť daná osoba testovaná na koronavírus alebo nie). Spoločným motívom nenávistných prejavov bol strach, že sa vírus rozšíri do neinfikovaných oblastí krajiny. Tento

strach bol umocnený neustálymi informáciami o vývoji pandémie v iných krajinách, najmä v Taliansku a Španielsku, s dôrazom na denný nárast infikovaných pacientov a obetí vírusu.

Druhá vlna osočovaní sa šírila bezprostredne po prvých prípadoch nákazy COVIDOM-19 v rómskych osadách. Aktérmi týchto osočovaní boli rôzni ľudia vrátane extrémistov a alternatívnych médií, na rozdiel od rozprávania o „nezodpovedných Slovákoch“, ktoré väčšinou forsírovali politici hlavného prúdu.

Rómovia boli vykresľovaní ako paraziti, potkany, rôzne druhy hmyzu a zvierat. Mnoho komentárov obsahovalo výzvy k násiliu, strelbe, vystáhovaniu, odobratiu ich detí štátom alebo zrovnaním osád so zemou. Hnev vybuchol v momente, keď rómske osady v karanténe dostali pomoc od súkromných spoločností a dobrovoľníkov vo forme poskytnutia základných dodávok potravín a toaletných potrieb. Po sociálnych sieťach sa šírili rôzne falošné správy a dezinformácie o obrovských sociálnych výhodách, ktoré obyvatelia týchto osád údajne dostali, o ich nechuti pracovať a sklonmi ku kradnutiu. V mnohých príspevkoch sa opäť začal používať termín kolektívna vina, ktorá môže mať vážne následky na koexistenciu obyvateľov týchto osád s majoritnou spoločnosťou. Väčšina nenávistných komentárov sa objavila na Facebooku.

PREVAŽUJÚCE CIELE NENÁVISTNÝCH PREJAVOV

Počas pandémie sa v slovenskej spoločnosti objavili rôzne stereotypy a predsudky. Všetky boli spájané hlavne s dvomi skupinami jednotlivcov, ktorí boli vykreslení ako hrozby pre verejnú bezpečnosť a zdravie a potenciálne katalyzátory choroby.

Pozornosť ľudí na Slovensku, a teda aj cieľ nenávistných prejavov, sa presunula na tých, ktorí kvôli svojmu spôsobu života čelia zvýšenému riziku infekcie vírusom. Väčšina nenávistných prejavov týkajúcich sa hrozby Covid-19 sa v súčasnosti zameriava na komunity, ktoré sú na okraji spoločnosti a rómsku etnickú skupinu.

Najväčší nárast nenávistných výrokov bol zaznamenaný proti rómskej menšine, keďže médiá venovali značnú pozornosť šíreniu choroby v rómskych osadách a karanténe nariadenej v niektorých osadách. Nenávistné prejavy a komentáre sa týkali najmä bezplatného testovania obyvateľov rómskych osád a poskytovania bezplatného jedla a hygienického tovaru súkromnými spoločnosťami a neziskovými organizáciami, ako aj celkového životného štýlu príslušníkov rómskych osád tak, ako je spoločnosťou vnímaný.

Co by chceli ked sa im nepaci nech nejedia
vsetko maju zadarmo a este si budu vyberat? Zeru prasacie hlavy
chvosty a zrazu by chceli co pecene holuby ? Ved nech si ich idu
nachytat haved jedna

Nič by som im nedal zavrel by som ich tam a
hodil bombu a hned by bola štátna kasa naplnená. Potkany
pojebane majú všetko zadarmo zas nám čo dá štát.

Čierne hovno 🐛 bude vždy len čierne hovno

STRIEĽAŤ PRI UTEKU !!!!!

Robert Fico, predseda najsilnejšej opozičnej strany SMER-SD, využil túto situáciu a obhajoval bezplatné testovanie v chudobných rómskych osadách. Na viacerých tlačových konferenciách vymenoval súčasného predsedu vlády Igora Matoviča za predsedu vlády Rómov alebo Cigánov.

„Je predsedom vlády Rómov, predsedom vlády Cigánov a o ostatných sa nestará. Zobral by si kempingový sporák a urobil pre nich raňajky,“ dodal, že „Rómovia sú obrovskou súčasťou strany [predsedu vlády]“.

Robert Fico počas tlačovej konferencie 30. apríla 2020

Robert Fico tiež vytvoril atmosféru nenávisti s nepravdivými tvrdeniami, ktoré vymedzili vládnu pomoc na rómske osady ignorujúc problémy a situáciu starších ľudí žijúcich v zariadeniach/domovoch dôchodcov, kde bol v niekoľkých prípadoch potvrdený koronavírus.

Okrem toho, keďže v niektorých rómskych osadách boli vynútené karanténne opatrenia, neofašistická politická strana ĽSNS situáciu špekulatívne zneužívala. Strana pravidelne a neustále útočila urážlivými prehláseniami a označovala rómsku populáciu za „parazitov“ a „gaunerov“. Prostredníctvom sociálnych sietí, najmä na facebookových profiloch jednotlivých predstaviteľov tejto strany sa začali šíriť verejné príspevky o nedostatočnej štátnej pomoci a prílišnej ochrane týchto osád pred rizikom infekcie a šírenia pandémie. V komentároch predstaviteľov strany bol značný počet príspevkov plných nenávisti, ktoré útočili na obyvateľov rómskych osád. Väčšina týchto nenávistných odkazov spočívala v nehumánných osočovaniach a výzvach na strieľanie do jednotlivcov či bitie príslušníkov rómskych komunít. Vyskytli sa dokonca prípady, keď mimovládne organizácie museli svoje príspevky týkajúce sa pomoci týmto osídleniam vymazať kvôli tomu, že komentáre k týmto príspevkom boli plné nenávistných prejavov.

„Osada v Krompachoch je v karanténe. Na mieste je veľký počet vojakov a policajtov. Napriek tomu naši zodpovední spoluobčania našli spôsob ako ujsť a dnes sa im dokonca podarilo (možno ako protest) podpáliť les... Počkajme, až budú musieť byť v karanténe desiatky alebo možno stovky osád. My, na východe Slovenska, si naplno užijeme problémy, ktoré všetky vlády podporujú miliardami eur. Aj tu, na východe, ľudia väčšinou hlasovali za Matoviča, takže sa dá len predpokladať, že nakoniec všetko dobre skončí, nie?“

Milan Mazurek, ĽSNS, oficiálny profil na Facebooku

Túto krízu využívali a zneužívali nie len rôzni politickí aktéri, hnutia krajnej pravice, ale aj rôzne konšpiračné webové stránky a alternatívne médiá. V týchto skupinách sa objavili dva opakujúce sa

scenáre (ktoré sú v alternatívnych médiách stále aktívne). Prvá kritizuje nedostatočnú podporu a solidaritu Európskej únie a druhá špekuluje o pôvode pandémie.

Euroskeptické vyjadrenia propagované alternatívnymi médiami sa väčšinou opierali o dezinformácie a falošné argumenty svedčiacie o zlyhaní Európskej únie, keďže sa jej údajne nepodarilo podporiť svoje členské krajiny. Šírenie zavádzajúcich a neobjektívnych správ vyvolalo v slovenskej spoločnosti dojem, že Európska únia nepomohla postihnutým krajinám a že väčšina pomoci pochádza z Ruska a Číny. Tieto pokusy ovplyvniť spoločnosť boli, žiaľ, úspešné a podľa najnovšieho prieskumu v rámci krízy Covid-19 väčšina Slovákov s týmito tvrdeniami súhlasí. Podľa prieskumu verejnej mienky, ktorý uskutočnila agentúra Focus (2020) minulý víkend v marci 2020, iba 22 % Slovákov verilo, že EÚ pomáha Slovensku v boji proti COVID-19, 25 % Slovákov sa domnieva, že im pomáha Rusko a vyše 67 % Slovákov verilo, že im v boji proti tejto globálnej pandémie pomáha Čína.

Druhý najviditeľnejší scenár, ktorý sa objavil počas karantény, bola špekulácia o pôvode vírusu. Vychádzalo sa z hypotézy, že vírus sa rozšíril na príkaz svetových elít, aby kontrolovali a ovplyvňovali globálne prostredie pre svoje účely. Vírus bol údajne vyvinutý na zdecimovanie európskej (alebo svetovej) populácie alebo ako zámienka na vakcináciu celého ľudstva, buď kvôli zvyšovaniu ziskov farmaceutických spoločností alebo na vloženie elektronických čipov do svetovej populácie, čo by uľahčilo ich manipuláciu a ovládanie. Predseda extrémistickej strany ĽSNS Marián Kotleba vo svojich verejných vyhláseniach začal používať výraz „Projekt Covid“ ako prostriedok na posilnenie konšpiračného rozmeru krízy. Dohromady sa spojilo niekoľko konšpiračných teórií, ktoré kombinovali staré osočovania židovských organizácií, ktoré tajne plánujú manipulovať ľuďmi, s teóriami o očkovaní, ktoré má byť v skutočnosti prostriedkom na implementáciu elektronických čipov do ľudských tiel, aby sa prostredníctvom sietí 5G dal sledovať a kontrolovať ich pohyb. Nenávistné prejavy v týchto konšpiračných príspevkoch boli namierené konkrétne proti Židom, liberálom a politikom (domácim aj zahraničným). Tieto konšpiračné teórie propagovala určitá časť predstaviteľov tzv. alternatívnej scény blízkej ezoterike, ojedinele však (okrem konšpiračných stránok a predstaviteľov krajnej pravice) aj známymi osobnosťami šoubiznisu, umenia alebo kultúry. Aj keď boli tieto prípady ojedinelé, ich vplyv na obyvateľstvo Slovenska by sa nemal zanedbávať, keďže ľudia, ktorí tieto správy šíria, sú verejnými činiteľmi.

Druhou skupinou ľudí, ktorá bola predmetom najväčšej pozornosti a bola považovaná za hrozbu, boli pracujúci „migranti“, ľudia žijúci v blízkosti hraníc Slovenska alebo tí, ktorí pracujú na Slovensku, ale žijú v Maďarsku, Rakúsku alebo Českej republike. Tieto skupiny boli politikmi obviňované z toho, že sú voči slovenskej verejnosti nenávytní, bezohľadní a nezodpovední. Premiér Igor Matovič verejne používal hanlivé výrazy, ako napríklad „pendleri“, na označenie ľudí, ktorých vykreslil ako nezodpovedných a ako sprostredkovateľov šírenia vírusu.

Poslednou skupinou, no nemenej vážne obviňovanou skupinou z ohrozovania verejného zdravia, boli dôchodcovia a starí ľudia, najzraniteľnejšia skupina vzhľadom na možnosť infikovania. Boli obviňovaní z toho, že sa vírusu sami vystavili, keďže nedodržiavali určité zákony a normy uverejňované vládou.

Počas dokumentačného procesu nenávistných incidentov bolo na Facebooku hlásených 101 komentárov na podporu nezákonných prejavov nenávisti (najmä podnecovanie k nenávisti). Až 88 % zdokumentovaného textu bolo odstránených z dôvodu porušenia noriem platných na sieti Facebook.

KOMPENZÁCIA NENÁVISTNÝCH PREJAVOV. KONTRA-PREJAVY

Nástup pandémie a šírenie nenávistných prejavov alebo konšpiračných teórií tiež podnietili vznik oponujúcich vyjadrení zaoberajúcich sa touto situáciou. Cieľom týchto oponujúcich vyjadrení bolo informovať, vysvetliť a dať informácie o víruse COVID-19 a o opatreniach, ktoré sprevádzajú pandémiu, do správneho kontextu.

Tieto oponujúce vyjadrenia sa objavili na všetkých úrovniach verejnej správy, od vlády štátu až po mestské rady. Zapojilo sa aj niekoľko súkromných spoločností, mimovládnych organizácií, občianskych združení a rôznych aktivistov alebo dobrovoľníkov. Iniciatívy sa chopili hlavne organizácie občianskych združení s cieľom korigovať predsudky a stereotypy, ktoré prispeli k rôznym nenávistným prejavom. Tieto iniciatívy boli však reaktívne, nie proaktívne.

Hlavným oficiálnym kanálom pre kontra-prejavy bola webová stránka vytvorená vládou Slovenskej republiky <https://korona.gov.sk>². Organizácie občianskych združení využívali webový portál na informovanie širokej verejnosti o vývoji krízy COVID-19 a na podporu svojej činnosti a úsilia na potlačenie účinkov pandémie.³ Aj jednotlivé mestské úrady a zdravotné poisťovne poskytovali slovenskej verejnosti oficiálne informácie o tejto chorobe s cieľom bojovať proti nej a odhaľovať mýty o nej.⁴

---

² Jednotlivé ministerstvá takisto využívali svoje webové stránky na objasnenie skutočností a mýtov, napríklad [Ministerstvo poľnohospodárstva a rozvoja vidieka](#) Slovenskej republiky.

³ Viac na webovom odkaze: <https://mimovladky.sk/2020/04/myty-o-koronaviruse-co-nam-o-viruse-povedali-ale-nie-je-to-pravda/>

⁴ Viac na webovom odkaze (regióny): Webová stránka Žilinského kraja https://www.zilinskazupa.sk/files/odbory/zahranicne-vztahy/2020/who_myth_buster_15stran_rhn.pdf, webová stránka Trenčianskeho kraja https://www.tsk.sk/koronavirus-dolezite-informacie.html?page_id=705040, webová stránka Bratislavského kraja <https://bratislavskykraj.sk/myty-a-fakty/>, ako aj jednotlivé mestá, ako Poprad – <https://www.facebook.com/poprad.eu/posts/3055182801192511/>.

Zdravotné poisťovne a poskytovatelia zdravotnej starostlivosti <https://www.dovera.sk/aktuality/4003-koronavirus-zakladom-je-informovanost-a-dodrziavanie-hygieny> alebo <https://www.procure.sk/koronavirus/>

ZÁVERY A ODPORÚČANIA

Slovenská spoločnosť a jej politici reagovali okamžite po objavení prvých prípadov nákazy COVID-19. V očiach predsedu vlády boli Slováci najzodpovednejšou krajinou na Zemi a prijali prísne opatrenia na boj proti pandémie. Tento pozitívny obraz o sebe však tiež pripravil pôdu pre vytvorenie negatívneho obrazu voči najzraniteľnejším skupinám spoločnosti.

Hlavní činitelia, ktorí majú právomoc meniť vyjadrenia a ovplyvňovať správanie, môžu aplikovať nasledovné odporúčania, či už na internete alebo offline:

- a) štátne/právne subjekty nesmú zanedbávať svoju zodpovednosť v boji proti nenávisťným prejavom a zločinom z nenávisti spojeným s krízou COVID-19 a nemali by sa spoliehať iba na online platformy a občianske iniciatívy.
- b) nepoužívať rasistickú terminológiu a terminológiu osočovania v súvislosti s krízou COVID-19 voči žiadnym etnickým skupinám, národnostiam či konkrétnym miestam.
- c) zmeniť nenávisťné výroky na pozitívne emócie a fakty.

ŠPANIELSKO – FENOMÉN KRÍZY COVID-19 A NENÁVISTNÉ PREJAVY

Autor: Valentin Gonzalez

Movimiento Contra la Intolerancia

NÁRODNÝ KONTEXT. SPÚŠŤACIE UDALOSTI.

Výskyt pandémie mal dvojitý vplyv na fenomén nenávistných prejavov. Samotný koncept utrpel tým, že obsahoval rôzne mutácie, najmä v sužovanom politickom kontexte Španielska. Objavili sa nové ciele, ako starší ľudia a zdravotnícki pracovníci.

Preklad: „Policajné oddelenie upozorňuje, že odosielanie anonymných správ alebo šikanovanie sanitárnych pracovníkov či zamestnancov supermarketov je nenávistným trestným činom.“

Vládni úradníci navyše boj proti nenávistným prejavom politizovali a zneužívali ako jednu zo stratégií na obmedzenie verejnej kritiky obmedzujúcich opatrení, ale aj na cenzúru alebo minimalizáciu tlaku politickej opozície. Španielsko bolo v situácii najkritickejších okamihov zdravotnej krízy tiež miestom ideologických a koncepcných diskusií, ktoré otestovali jemnú hranicu medzi slobodou prejavu, nenávistnou rétorikou a legitímnou kritikou vo verejnej sfére.

Okrem politického a ideologického boja sa na rôznych sociálnych médiách a komunikačných platformách šírili ako vírus xenofóbne, protirómske a antisemitské odkazy.

Xenofóbne príbehy vznikali väčšinou proti ľuďom s orientálnym pôvodom, ktorí boli spájaní s pôvodcom vírusu, ale aj proti prisťahovalcom, ktorí boli obvinení z toho, že priveľmi ťažili zo zdravotníckych a sociálnych zdrojov Španielska. Rómska komunita bola vykresľovaná ako šíriteľ vírusu, zatiaľ čo židovská komunita bola nespravodlivo spájaná s konšpiračnými teóriami o pôvode vírusu.

Vo februári 2020 poslanec krajnej pravicovej strany VOX uviedol na Twitteri urážlivý odkaz proti čínskej komunite: „Ako keby sme to boli my, čo jeme polievku z netopierov“, „to tí čínski turisti sú prenášačmi choroby“. Hoci je Vidal menej známy politik, kvôli jeho pozícii (člen zastupiteľstva opozičnej strany v hlavnom meste Španielska) mal jeho odkaz veľký vplyv a bol podrobený veľkej kritike.

V marci 2020 požiadal štátny úradník z mesta Sevilla o vojenský zásah proti rómskej komunite žijúcej v chudobných štvrtiach mesta a poukazoval na to, že šírenie vírusu COVID-19 súvisí s touto komunitou.

Štátny úradník upravil svoje vyhlásenie ešte v ten istý deň kvôli hrozbe možného trestného vyšetrovania proti nemu z dôvodu trestného činu z nenávisti.

Preklad: „*Občianska garda podáva hlásenie prokuratúre – možný zločin z nenávisti primátora Santoňy za spájanie vírusu Covid-19 s Cigánmi.*“

Okrem toho sa cieľmi nenávistných prejavov stali nové skupiny a celé administratívne regióny. Na internete sa objavili agresívne nacionalistické odkazy, ktoré poukazovali na mestá, regióny alebo krajiny ako na pôvod zdravotného problému, ako aj správy, ktoré stigmatizovali celé povolania, ktoré boli v prvej línii (zdravotnícki pracovníci, pracovníci v oblasti potravín a iné skupiny). Ideologicky motivované nenávistné výroky⁵ si bolo možné všimnúť vo vzťahu k starším ľuďom, ako aj v rámci nacionalistických a pro-nezávislých subjektov, ktoré sa domnievali, že za zdravotnú krízu je zodpovedné „Španielsko“ (hispánofóbické odkazy).

Počas krízy COVID-19 propaganda⁶ nezávislosti krízu zdravotníctva využila ako zámienku na posilnenie svojej politickej a ideologickej agendy.

⁵ Pre účinné riešenie aktuálnych nenávistných prejavov je dôležité zahrnúť ich do vymedzenia a právnych ustanovení, ako sú články 22.4 a 510 trestného zákonníka. Pre účinné riešenie aktuálnych nenávistných prejavov je dôležité zahrnúť ich do vymedzenia a právnych ustanovení, ako sú články 22.4 a 510 trestného zákonníka. Hoci sa v definícii Rady Európy výslovne neuvádza, musí sa ako taká interpretovať, pretože táto definícia obsahuje doložku Numerus Apertus, takto ju berú naše súdy, a samozrejme by spadala do kategórie iných foriem intolerancie.

Dňa 15. marca verejne vyvolávala Clara Ponsatí, bývalá členka vlády Katalánska a súčasná členka Európskeho parlamentu, „Z Madridu do neba“, reklamný slogan, ktorý sa používal pred rokmi na podporu cestovného ruchu v Madride.

DIRECTO PSOE y Podemos se contradicen en la derogación de la reforma laboral pactada con EH Bildu

DIRECTO La mascarilla es también obligatoria para todos los viajeros en autobús, tren, avión y barco

La exconsellera Clara Ponsatí se mofa de las muertes por coronavirus en la capital: "De Madrid al cielo"

10 MINUTOS 15.03.2020 - 16:26H

Así te contamos en directo la última hora sobre el coronavirus.

Mapa del coronavirus en España: contagiados y fallecidos.

Jej hispanofóbny odkaz bol zverejnený v napätom momente, keď miera úmrtnosti v Madride začala byť veľmi vysoká. Použila slogan na zmierenie ľudí v Madride so smrťou, čím z ich bolesti urobila frašku. Jej odkaz bol implicitným odkazom na vnímanú nespôsobilosť a zlé riadenie pripisované španielskej administratíve, čo je bežný predsudok medzi hispanofóbmi.

Joan Canadell @jcanadell

Espanoles fijaros en la diferencia de un cierre 2 semanas antes. Hacer caso a @QuimTorraIPla hubiera supuesto parecernos a Grecia, una centena parte de contagios y muerte. Catalunya independiente hubiera salvado miles de vidas...España es paro y muerte, catalunya vida y futuro

elPeriódico

SOCIEDAD CIENCIA EDUCACIÓN MEDIO AMBIENTE SANIDAD SORTEOS SUCESOS TIEMPO TRÁFICO Y TRANSPORTES VER MÁS

DIRECTO Últimas noticias de la desescalada y la evolución de la pandemia

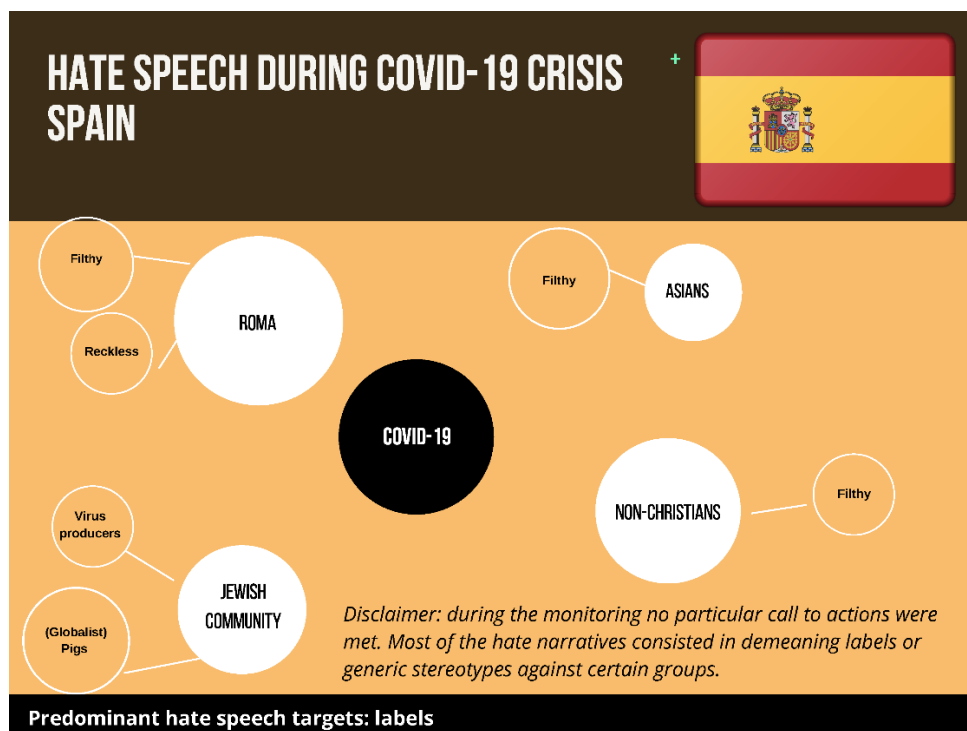
Canadell: "España es paro y muerte; Catalunya, vida y futuro"

El presidente de la Cámara de Comercio de Barcelona asegura que con la independencia no habría habido tantas muertes por lo que recibe diferentes críticas

Počas toho istého obdobia Joan Canadell, prezidentka Katalánskej obchodnej komory, tweetovala veľmi kontroverznú správu: „Španielsko znamená smrť a nezamestnanosť, Katalánsko je budúcnosť a život.“ Canadell sa domnievala, že v nezávislom katalánskom regióne by bol vplyv koronavírusu menej závažný, čím Španielsko ponúkla ako obetného baránka za problémy Katalánska.

⁶ V propagande propagujúcej nezávislosť sa stigmatizácia slova „španielsky“ presadzuje pomocou predsudkov spojených s myšlienkou španielstva. V súčasnom politickom kontexte súvisiacom so sporom o nezávislosť je predsudkom to, že Španielsko je zo svojej podstaty náchylné k fašizmu, takže Katalánci môžu byť slobodní, iba ak sa stanú nezávislými.

PREVAŽUJÚCE CIELE NENÁVISTNÝCH PREJAVOV

Nenávistné reči na internete⁷ sa historicky zameriavajú na migrantov, Rómov, náboženské menšiny a osoby skupiny LGTB. Sú založené na predsudkoch spájania všetkých týchto kategórií s trestnou činnosťou, kolapsom sociálnych služieb, preferenciou pomoci pre Španielov a v prípade moslimov ich prepojenia s terorizmom. Keďže nenávistné výroky sa väčšinou vyskytujú na sociálnych sieťach, počas zdravotnej krízy sa trendy významne nezmenili.

Táto časť obsahuje niekoľko ukážok nenávistných odkazov nájdených na sociálnych sieťach, ktoré by sa mohli považovať za archetypy toho, ako pandémie ovplyvnila nenávistné výroky zamerané na tradičné skupiny.

Príkladom je tweet, ktorý spája rôzne formy nenávisti (homofóbia, xenofóbia a politická intolerancia) v kontexte katolíckeho fundamentalizmu.

Preklad: „Nebudem vysávať sám seba. Koronavírus je boží trest, ktorý priniesol Ježiš, aby pozabíjal červených, teplotov a Peruáncov. Nebudem súčasťou tejto deštrukcie spasenia katolicizmu. Zdravas Bože, zdravas Ježiš, zdravas Panna Mária a zdravas Španielsko.“

---

⁷ Výskyt nenávistných prejavov v mainstreamových médiách je však relatívne nízky: aktualizácia trestného zákona v roku 2015, súdne konanie a pravdepodobne dobrá úroveň spoločenského konsenzu proti nemu znamenali, že nenávistné prejavy neprechádzajú bariérou bežných médií a boli presmerované na sociálne siete a webové stránky vytvorené ad hoc za účelom ich šírenia.

Podobne ako vyššie uvedený status, ďalší odkaz pripisuje Bohu vôľu vyhladiť Číňanov

Preklad: „Zdá sa mi patetické, že by „Hormiguero “(veľmi populárny televízny program) za daných okolností, v ktorých žijeme, prijal do zamestnania čínske dievča. Prac sa odtiaľ, ty čínsky vírus (v súvislosti s dievčaťom)

Preklad: „Koronavírus je božím trestom proti čínskej populácii, lebo sú to divosi, čo zabíjajú živé bytosti ako psy, mačky, slony a netopiere. Boh nechce, aby žili Číňania, lebo spôsobujú tomuto svetu bolesť.“

Rómovia

Nenávistné prejavy založené na Rómofóbií sa v zásade zamerali na tieto predsudky: kriminálne správanie a tendencie, neschopnosť dodržiavať pravidlá, spoločenské nenaplnenie

kvôli svojmu etnickému pôvodu, úplná závislosť od sociálnych dávok. V Španielsku je používanie slova „cigán“ stále sporné kvôli negatívnym súvislostiam, pretože niektorí Rómovia sami seba označujú ako Cigáni. Existujú však aj iné rasistické výrazy, ako je „calorro“ a slovo „cigán“ sa veľmi často používa ako urážka, čo znamená špinavý alebo lenivý.

Počas pandémie používali rôzne médiá odkazy na etniká, keď prichádzali s negatívnymi správami o komunitách alebo jednotlivcoch, ktorí nedodržiavali obmedzujúce pravidlá.

Preklad: „Desiatky Rómov nedodržiavajú stav núdze a v parkoch organizujú párty“

Antisemitizmus

Počas krízy COVID-19 sa znížila frekvencia antisemitských odkazov na sociálnych médiách, tak ako aj pozornosť sústredená na konflikty na Blízkom východe, ktoré predtým vyvolávali masívne antisemitské výpady.

Napriek tomu je židovská komunita spájaná s výskytom koronavírusu v zložitých konšpiračných teóriách. Tieto konšpiračné teórie poukazujú na to, že pandémia nebola náhodná a že všetky udalosti sú riadené židovskou elitou.

Preklad č. 1 – *Prišiel zradca a objavil sa vírus. Sociálny komunizmus slúži novému svetovému poriadku a Židom. Toto bolo naplánované a nebolo to náhodné. Kriminálni lotri.*

Preklad č. 2 – *Pozor, Španielsko, židovskí globalisti a slobodomurári prišli s novým vysvetlením vírusu. Zmena podnebia. Je to naša chyba. Dážď života je tu späť, keď prestali striekať oblohu. Globalistické svine.*

Preklad a kontext: „Mali by sme to zastaviť, lebo do „400 rokov“ nebudeme mať obeť holokaustu.“ Tento diskreditujúci odkaz súvisí so správou o úmrtí preživších holokaustu v dôsledku vírusu COVID-19.

KOMPENZÁCIA NENÁVISTNÝCH PREJAVOV. KONTRA-PREJAVY

Retrospektívne je jedným z najviac znepokojujúcich aspektov pandémie eskalácia legitímnej konfrontácie medzi demokratickými stranami. Podnecovanie k nenávisti založené na ideológii sa výrazne zvýšilo, a to napriek skutočnosti, že tieto prejavy podliehajú trestnému zákonníku a považujú sa za priťažujúce okolnosti. Výsledkom týchto ideologických prejavov nenávisti boli epizódy menšieho politického násillia.

Podľa rôznych subjektov, ktoré sa pokúsili obmedziť všeobecné nepriateľstvo, dosiahla politická konfrontácia počas krízy COVID-19 rovnakú úroveň intenzity ako počas španielskej občianskej vojny (1936-1939). Proti týmto vyjadreniam reagovali organizácie Movimiento Contra la Intolerancia a ďalšie organizácie, ktoré sa snažili podporovať alternatívnu rozpravu založenú na demokratických zásadách, aby sa predišlo dramatickým udalostiam.

V neposlednom rade prispeli ku všeobecnej diskusii v spoločnosti odkazy zamerané na starších ľudí. Vplyv na médiá mali rôzne sťažnosti mimovládnych organizácií proti diskriminačným textom a nariadeniam, ktoré sú škodlivé pre staršiu populáciu, a preto prispeli k boju proti týmto nenávistným prejavom.

ZÁVERY A ODPORÚČANIA

Je potrebné poznamenať, že počas pandémie parlament upravil štátny zákon o ochrane detí spôsobom, ktorý bude tiež odrážať ustanovenia článkov 22.4 a 510 štátneho trestného zákona a ktorý poskytne väčšiu ochranu týmto dvom novým sociálnym skupinám. Legislatívna aktualizácia teda umožní stíhanie trestných činov, ako je podnecovanie k nenávisti z dôvodu veku (ageizmus) a nenávisť motivovaná aporofóbiou voči ľuďom v situáciách extrémnej chudoby.

Po dôsledných obhajobách vedených rôznymi mimovládnymi organizáciami vrátane MCI sa toto odporúčanie presadilo a možno ho uvádzať ako pozitívny dôsledok krízy.

S príchodom fázy de-eskalácie pandémie a ukončením výnimočného stavu sa agresivita spoločenskej diskusie znížila. Je mimoriadne dôležité, aby Ministerstvo vnútra do svojej výročnej správy o nenávistných prejavoch a trestných činoch z nenávisti zahrnilo všetky incidenty, ktoré sa zistili počas tejto zdravotnej krízy.